

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Metodika se vzdělávacím obsahem:

Vzdělávací modul 4.1: Postup implementace k § 16 (stupně podpory; přehled podpůrných opatření)

Obsah

Úvod modulu.....	3
Inkluze ve škole jako cesta.....	4
Školská legislativa pro školská poradenská zařízení	16
Školská legislativa pro školy.....	33
Úpravy ŠVP pro žáky s LMP s minimálními požadovanými obsahy a výstupy v rámci RVP ZV	53

Úvod modulu

Předkládaný text je výstupním materiálem projektu KIPR, klíčové aktivity 6 – Vzdělávání. Text reflektuje proběhnuvší vzdělávací modul 4.1: Postup implementace k § 16 (stupně podpory; přehled podpůrných opatření).

Modul se váže k obecnému přehledu podpůrných opatření, popisuje nastavené procesy a postupy poskytování podpůrných opatření – legislativní rámec dané problematiky, výkaznictví, zařazování žáků podle §16 odst. 9., způsoby úpravy školního vzdělávacího programu a další podstatné aspekty vztahující se k práci s podpůrnými opatřeními.

Zmíněný vzdělávací modul cílí zejména na pedagogické pracovníky školských poradenských zařízení a pedagogické pracovníky školních poradenských pracovišť.

Lektorovanými tématy zmíněného modulu byly: Školská legislativa pro školská poradenská zařízení, Školská legislativa pro školy, Stupně podpory a obsah podpůrných opatření (první stupeň podpůrných opatření; druhý až pátý stupeň podpůrných opatření, Současné zkušenosti se zajištěním podpory ve vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ve školách, Úpravy ŠVP pro žáky s LMP s minimálními požadovanými obsahy a výstupy v rámci RVP ZV, Inkluzivní škola a speciální vzdělávací potřeby dětí, žáků, studentů; Doporučení pro vzdělávání žáka se speciálními vzdělávacími potřebami a další. Metodický materiál podrobněji rozpracovává téma školské legislativy pro školská poradenská zařízení a školy. Dále pak úpravu školního vzdělávacího programu pro žáky s lehkým mentální postižením v rámci rámcového vzdělávacího plánu základního vzdělávání.

Lektoři vzdělávacích programů sepsali obsah a zkušenosti s lektorováním jednotlivých vzdělávacích témat do metodických textů, které mají v rámci udržitelnosti projektu sloužit cílovým skupinám projektu, a další odborné veřejnosti, i po projektovém zakončení. Metodické texty jsou autorským dílem lektorů projektu, mohou se tedy nepatrně odlišovat stylem přístupem lektorů k pojetí jednotlivých kapitol uceleného metodického dokumentu.

Vzdělávací modul proběhl v rozsahu minimálně 40 hodin a nejčastější forma vzdělávání byla zvolena kombinace přednášky a semináře. Vzdělávací akce probíhaly na centrální i regionální úrovni. Centrální vzdělávání bylo vypisováno přes systém webových stránek a organizováno na pracovišti Národního ústavu pro vzdělávání v Praze, výjimečně pak i v jiných, velkých, krajských městech. Regionální vzdělávání bylo organizováno pro potřeby a v prostorách, konkrétního, do projektu zapojeného, pracoviště.

Inkluze ve škole jako cesta...

Autorka textu: doc. PhDr. Věra Vojtová, Ph.D.

Členka katedry inkluzivní a speciální pedagogiky Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Od roku 2018 vedoucí katedry.

Anotace vzdělávacího programu:

Metodický text zprostředkovává čtenáři nejen strategie pro podporu inkluzivního vzdělávání, ale i nástroje k identifikaci rizik a s nimi spojených edukačních potřeb žáků, kteří ve svém vzdělávání naráží na bariéry, kteří bez kvalifikované a cílené podpory ve škole selhávají. Text poskytuje nástroje pro postupy cílené podpory na úrovni školy a jejího systému a na úrovni individuálního žáka.

Cílová skupina vzdělávacího programu:

- a. pedagogičtí pracovníci mateřských škol, základních škol a středních škol, VOŠ.

Motto:

„Rovnost jako inkluze znamená zajistit, aby všichni žáci dosáhli alespoň základní, tj. minimální, úrovně dovedností. Vzdělávací soustavy založené na rovnosti jsou spravedlivé a inkluzivní a podporují žáky tak, aby dosáhli svého studijního potenciálu bez jakýchkoli formálních či neformálních předem nastavených bariér nebo snížených nároků.“ (OECD, 2012, s. 17)

Inkluze ve škole jako cesta ke kvalitě života v dospělosti, k demokratickým postojům člověka je tématem současné společnosti. Diskuze neprobíhá jen v českém prostoru, je aktuální i v tradičně pro inkluzivně orientovaných státech jako je Dánsko, Švédsko, Finsko, Itálie a další (srov. Soriano, Watkins, Ebersold, 2017). Její počátky sahají do sedmdesátých let dvacátého století, kdy výzkum týmu Warnockové (1978) ukázal na nevýhody sociální segregace dětí s postižením/znevýhodněním ve speciálních školách vedoucí k jejich závislosti na sociální pomoci a asistenci v dospělosti. Warnocková poprvé v novodobé historii postavila vedle sebe na misku vah vědomostní a sociální dovednosti pro zapojení mladých lidí s postižením do běžného života. Nedostatek sociálních zkušeností z běžného sociálního prostředí označila jako hlavní bariéru pro jejich nezávislost a uplatnění na trhu práce.

1 Vzdělávání pro kvalitu života v dospělosti

Vzdělání a profesní příprava je mostem pro kvalitu života a inkluzi v dospělosti (OECD, 2011, Eurydice, 2014). Dosažené vzdělání je vysvětlujícím faktorem rozdílů v subjektivním vnímání spokojenosti v životě bez ohledu na věk a pohlaví. Lidé s vyšším vzděláním jsou zdravější a žijí déle, vnímají pozitivně svou kvalitu života (OECD, 2017)¹. Otázky přístupu ke vzdělání a k předprofesní přípravě jsou proto horkým tématem současné školy. V kontextu inkluze je jejich jádrem odpovědnost za vzdělání všech žáků, tedy i žáků mimořádně nadaných, žáků s postižením/znevýhodněním, na druhé straně pak potřeba vytvářet jim příležitosti k sociální interakci a rozvoji sociálních kompetencí pro zapojování do každodenních úkonů jejich života.

V nejlepším zájmu dítěte

Tyto diskuze korespondují s naplňováním závazku České republiky stanovených v **Úmluvě OSN o právech dítěte** (články 23, 28 a 29). Vychází z principu tří **P** jako **Provisions** (zajištění či zabezpečení vývoje), **P** jako **Protection** (ochrana) a **P** jako **Participation** (aktivní účast dětí na životě společnosti). Výrazným závazkem je nejlepší zájem dítěte. Právo dítěte na to, aby byly jeho nejlepší zájmy posouzeny a brány jako přední hledisko, je pravděpodobně jedním z nejdůležitějších práv dítěte; je to také jedna ze zásad Úmluvy, která objasňuje nový status dítěte jako subjektu práv (Jílek, Zermatten, 2013). Nejlepší zájem dítěte by se tak měl stát středobodem jakéhokoli rozhodovacího procesu, který se týká jeho života, tedy i vzdělávání.

¹ 92% s vysokoškolským vzděláním ve srovnání s 83% lidí ze skupiny středoškolsky vzdělaných.

2 Dvě dimenze inkluze ve vzdělávání

Inkluze ve škole pracuje s tímto konceptem a potřebuje hledat, jak nejlepší zájem dítěte naplnit. Inkluze má procesní charakter, odráží a současně i zahrnuje princip 3P nejlepšího zájmu dítěte. Inkluze je proces, který se na jedné straně vztahuje ke každodenním aktivitám, na druhé straně k příležitostem pro zapojení jedince do jejich průběhu. Má tedy dvě základní dimenze – dimenzi individuální a dimenzi systémovou. Jak se projevuje ve školním prostředí, komentovali Soriano, Watkins, Ebersold (2017, s. 7) „*Namísto hledání způsobů nápravy popř. kompenzace postižení/znevýhodnění dítěte, aby se „vešlo“ do podpůrných opatření musí inkluzivní škola hledat univerzální strategie pro zpřístupnění učiva potřebám všech dětí*“.

Systémová dimenze

Systémová dimenze inkluze ve škole má jistou univerzálnost. Vztahuje se ke všem žákům školy bez ohledu na přítomnost postižení/znevýhodnění ve smyslu vytváření podmínek pro naplnění nadání všech žáků². Nabízí jak příležitosti k učení, tak i podpůrné a posilující mechanismy. Mluvíme o univerzálnosti v designu inkluzivní školy. Výuka je nastavena tak, aby zohledňovala ***individuální potřeby všech dětí***.

Individuální potřeby dětí vychází ze tří základních charakteristik dítěte, jak je formuloval Helus (2004): z *odkázanosti* dítěte na dospělém, z jeho míry *nadání* (potenciality), z jeho *směřování* k dospělosti. Pokud škola respektuje tyto charakteristiky, vnímá svou odpovědnost za učení všech dětí. Vytváří jim příležitosti k aktivnímu učení. Učí je nést odpovědnost za svá rozhodování a učí je vnímat svou pozici při hledání řešení a volbě konkrétních cest (srov. MŠMT, 2001). Podporuje u dětí pozitivní prožívání aktivit spojených s učením jako cestu k rozvoji jejich *nezávislosti* na dospělém (srov. Helus, 2004).

Individuální dimenze

Individuální dimenze inkluze spočívá s tím, jak škola reaguje na specifické vzdělávací potřeby žáků s postižením/znevýhodněním, jak je podporuje při překonávání bariér, které jim jejich postižení/znevýhodnění přináší (Booth, Ainscow, 2002, 2011). Jde o strategie propojení individuální a kurikulární roviny vzdělávání. Jeho školní a individuální modifikace sehrává významnou roli. Kurikulum je určitou „*normou*“, kam by měly vést vzdělávací cíle.

Propojení systémové a individuální dimenze v inkluzivní škole

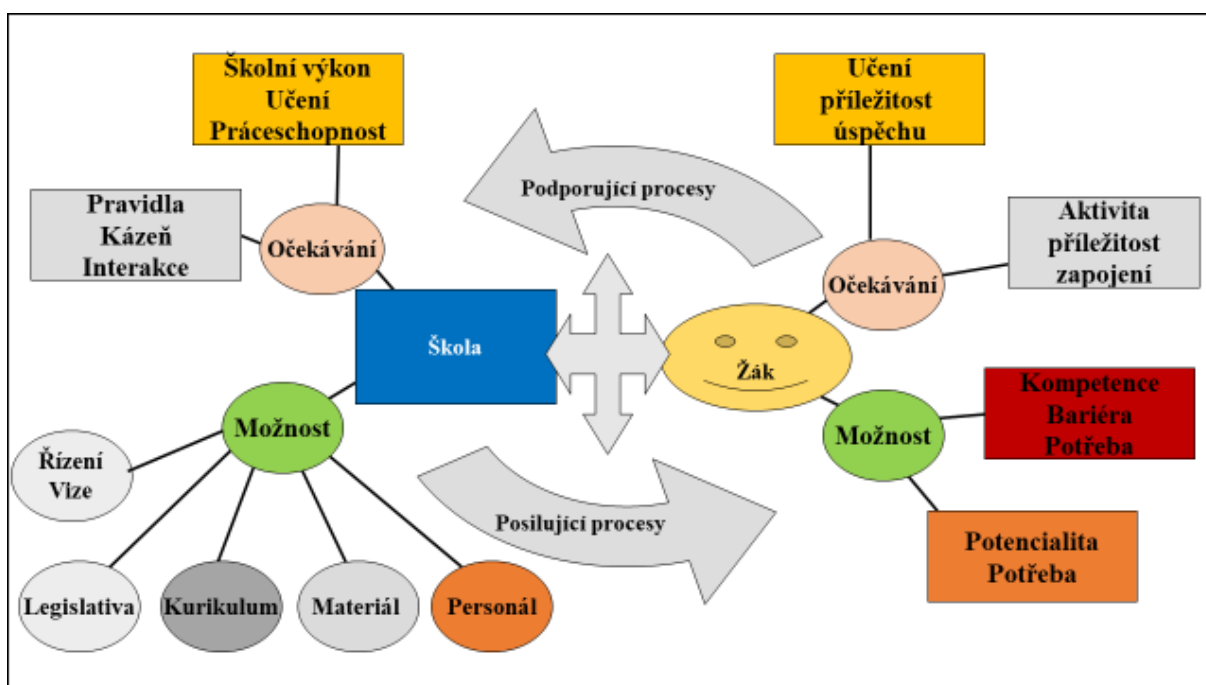
Individuální specifika dítěte/žáka, jeho dovednosti, kompetence a bariéry vymezují „*cestu*“, jak k těmto cílům dojít. Určují prostor, v němž škola dává žákovi příležitosti a po které je provází. Kurikulum je tedy rámcem pro vymezení základní možnosti školy pro naplňování očekávání žáka. Na druhou stranu žákova individuální specifika mají vliv na jeho ***možnosti***, jak naplnit očekávání školy (Vojtová, 2010). Vazba mezi systémem školy a individuálním dítětem je velmi

² UNESCO ve svém konceptu Škola pro všechny (School for All) vymezilo dvě zásadní oblasti, které definují inkluzivní koncepty vzdělávání: první je úloha vzdělávání v procesu kognitivního rozvoje žáků, druhou je úloha vzdělávání v procesu vytváření a podpory společných hodnot, rozvoje kreativity a emocionálního vývoje (2005).

silná a právě propojení systému školy s individuálními potřebami jejích žáků ovlivňuje kvalitativní úroveň inkluze ve škole.

3 Inkluzivní škola jako zdroj podpory a zvládání

Škola má i vlastní zdroje opory. Je sama o sobě **komunitním prostředím**, v němž působí **resilienční procesy**. Promítají se do výuky a současně posilují učení jako funkční strategie výuky ve smyslu podpory žáka pro zvládání bariér v učení (způsobených jeho postižením/znevýhodněním) a posilování jeho funkčních kompetencí potřebných pro naplňování úkolů spojených s učením a se vzdělávacími cíli. Inkluzivní škola upřednostňuje „**vyrovnávací příležitosti**“ v procesech výuky a učení před vyzdvihováním chyby a deficitu. Propojení individuální a systémové dimenze inkluzivní školy ilustruje obrázek č. 1.

Obrázek č. 1: *Inkluzivní škola (Vojtová, 2010)*

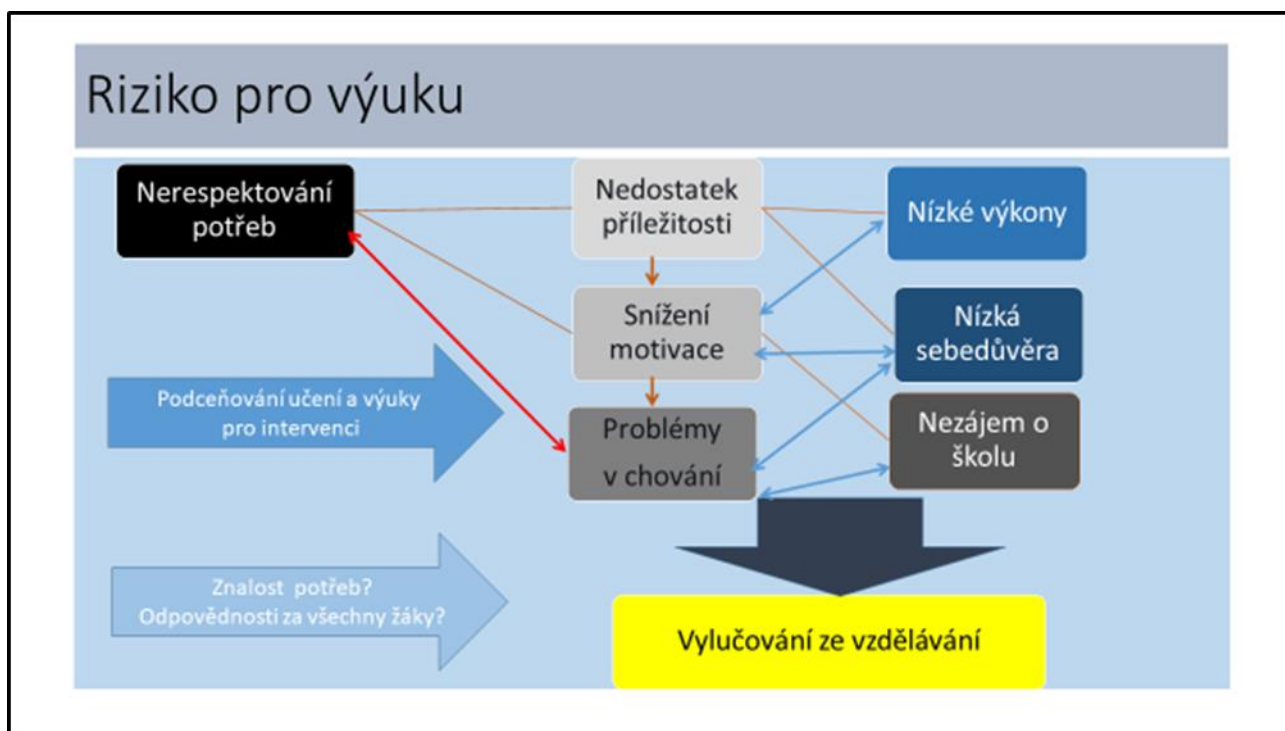
Vstup do školy

Vstup do školy je v konceptech inkluze vnímán jako rozhodující období pro efektivní využívání resilienčních zdrojů podpory a posilování individuálního dítěte (srov. Soriano, Watkins, Ebersold, 2017). Odlišná zkušenost dítěte s postižením/znevýhodněním při vstupu do školy jej staví do rizika školní neúspěšnosti. Do školy vstupuje s určitým očekáváním a to i ve spojení s příležitostmi k učení a k úspěchu, se zapojením do sociálního prostoru a aktivit. Školní prostředí je pro ně mediačním prostorem pro vnímání sebe sama, vztahů a procesů ve škole i mimo ni (Vojtová, 2010). Míra vzájemného přiblížení požadavků a očekávání školy a dítěte má vliv na celkovou spokojenost žáka s jejím životem a s učením. Začátek školní docházky je proto pro

děti se znevýhodněnou startovací pozicí významnou životní etapou, která mu otevírá/zavírá cestu k celoživotnímu vzdělávání, k sociálnímu začlenění, ke kvalitě života v dospělosti, k sociální inkluzi.

4 Střídání škol a vylučování jako riziko předčasného odchodu ze vzdělávání

Nejzávažnějším rizikem pro rezignaci žáka na učení bývá nízký respekt školy k jeho edukačním potřebám. Váže na sebe rizika snížené motivace k učení a předčasného odchodu ze vzdělání. Řetěží tak rizika pro kvalitu života tohoto žáka. Pouze polovina (54 %) z těch, kdo předčasně opustili střední školu, získala zaměstnání (ve srovnání se 74 % absolventů středních škol). Tato skupina lidí bývá mnohem častěji závislá na veřejném sociálním systému. V roce 2014 bylo v zemích EU 40,8 % nezaměstnaných bez ukončeného středoškolského vzdělání ve srovnání s 20,9 % celkové nezaměstnanosti v populaci mladých lidí mezi 18 a 24 lety (EC, 2015).

Obrázek č. 2: Řetězec rizik nerespektování edukačních potřeb dítěte (Vojtová, 2010)

V kontextu inkluzivní školy je vylučování a předčasný odchod dítěte ze vzdělávání vnímané jako selhání školy, jako neúspěch poskytnout mu minimální úroveň znalostí a dovedností³.

³ Za předčasné je v současnosti považované neukončené středoškolské vzdělání (OECD, 2009, 2016, UNESCO, 2008).

4.1 Vyhodnocování rizik v systému školy

Jako největší překážka pro výuku jsou učiteli označované problémy v chování žáků. Jejich řešení jim zabírá čas určený k výuce⁴ (OECD, 2009) a žákům brání v úspěšné školní práci. Problémy v chování korelují s neúspěchy v učení (Vojtová, 2010), s předčasným ukončováním školní docházky a s nespokojeností žáků ve škole. Jednou z cest je autoevaluace školy na úrovni systému – školního života s cílem vyhodnotit, jak je pro žáky konformní, jak jej vnímají. Včasné předcházení problémům v chování je proto jednou ze zásadních strategií inkluzivní školy. V našem výzkumu jsme vytvořili nástroj, který škole v těchto postupech může významně pomoci (Vojtová, Fučík, 2012). Dotazník „*Předcházení problémům v chování žáků*“ zjišťuje, jak žáci vnímají svou vlastní pozici ve formálních i neformálních procesech školního života. Vymezuje oblasti podporující popř. rizikové pro jejich učení. Současně upozorňuje na případný výskyt žáků ohrožených problémovým chováním v konkrétní šetřené skupině. Dotazník se opírá o názory samotných žáků, odhaluje jejich interpretaci vymezených oblastí školního života a poskytuje tím škole platformu pro efektivní systémové změny. Poskytuje škole přesná data o konkrétních postojích žáků. Opatření a intervence ve školním prostředí a v jeho procesech je pak cílená a reflektuje postoje žáků.

Nástroj pro identifikaci rizikových oblastí v systému školy vede přes včasnou identifikaci rizik ve školním životě, která se projevují nespokojeností žáků ve škole, k identifikaci i těch oblastí školního života, které jsou žáky vnímány vysoce pozitivně a které podporují jejich aktivní zapojování do výuky a učení. Poskytuje pedagogům možnost cíleně využívat procesy školního života k posilování silných a k oslabování rizikových oblastí a faktorů, které chování žáků ovlivňují. Neslouží k identifikaci jednotlivých žáků. Výsledky poskytuje na úrovni skupiny žáků (třídy, školy), což odráží systémovou povahu problému. Dotazník i s manuálem a programem pro jeho vyhodnocení mají školy zdarma k dispozici na webovém portálu Národního ústavu pro vzdělávání: (http://www.nuov.cz/uploads/AE/evaluacni_nastroje/20_Predchazeni_problemum_v_chovani_zaku.pdf) (Vojtová, Fučík, 2012).

4.2 Vyhodnocování rizik na úrovni individuální

Na individuální úrovni žáka je nejlepším zdrojem informací pro konkrétní podporu žák samotný. Jeho zapojení do školní práce a projevy v chování. Nejlepším nástrojem jsou pak oči pedagoga. Pozorování samotného žáka při školní práci, při řízené výuce, při formálním i neformálním učení, při neřízených volnočasových aktivitách nenahradí žádné standardizované testy a nástroje. Učitel má žáka na očích dlouhodobě a v pro žáka přirozených procesech interakce. Na základě pozorování stanovuje cíle individuální podpory konkrétního žáka. Strukturovaný záznam o pozorovaných projevech pomáhá stanovit priority podpory a vyhodnocovat nejen pokrok žáka, ale i efektivitu podpory viz tabulka číslo 2. Manuál je jakýmsi průvodce viz tabulka číslo 1.

⁴ Podle šetření OECD ve 200 školách 23 zemích světa stráví učitelé v průměru 13 % vyučovacího času se zajišťováním pořádku ve třídě (OECD, 2009).

MANUÁL K TABULCE „CÍLE_PODPŮRNÝCH OPATŘENÍ_CHOVÁNÍ“

Tabulka slouží k cílené podpoře dítěte s problémy v chování.

Má dva účely a) diagnostický, b) hodnotící.

Diagnostika

Cílem každé diagnostiky pedagoga je přesně vymezit silné a slabé stránky dítěte v jeho chování. Dobrá znalost konkrétních projevů v chování dítěte pomáhá pedagogovi dobře nastavit intervenci. Zaměřit se na podporu těch dovedností, které dítě neovládá popřípadě, které nemá natolik upevněné, aby je umělo užívat v běžných situacích učení a výuky.

V tabulce jsou projevy chování rozdělené do 5 oblastí. V každé z těchto oblastí jsou pak vymezené dovednosti, které ji charakterizují. Pro úspěšné zapojení dítěte do školní práce jsou významné.

Hodnotící škála má tři stupně.

Termín **funkční** označuje stupeň, kdy dovednost dítěte je na takové úrovni, že ji užívá v běžných situacích školního života v rámci řízených i neřízených činností a aktivit; kdy má již úroveň kompetence.

Termín **nejistý** označuje stupeň, kdy dítě dovednost má rozvinutou, ale je pouze na takové úrovni, že ji užívá pouze někdy a to především v rámci řízených činností a aktivit. V běžných situacích školního života, kdy není pod přímou kontrolou, ji neužívá. Nemá tedy úroveň kompetence.

Termín **nefunkční** označuje stupeň, kdy dovednost dítěte není vůbec rozvinutá. Neumí ji užívat ani v rámci řízených činností a aktivit. Potřebuje se ji nově naučit.

Postup

Na začátku práce s dítětem jej na základě pozorování, analýzy práce a konzultace s třídním/jiným učitelem, který dítě vyučuje, proveďte diagnostiku dítěte postupně v jednotlivých oblastech.

Podpora_intervence

První krok:

Zaměřte se na podporu dítěte v konkrétních dovednostech, které jste označili termínem nejistý. Dítě seznámte s vašimi závěry s nabídkou vaší podpory při práci na zlepšení. Společně pak vyberte dvě až tři dovednosti. (Doporučujeme pracovat nejdříve s těmi, které jdou posílit nejlépe a nejrychleji.)

Druhý krok:

Sepište smlouvu o podmínkách společné práce.

Třetí krok:

Promyslete systém hodnocení pokroku. Základem by mělo být sebehodnocení samotným dítětem. Vy byt pak měl/a dávat jen zpětnou vazbu, jestli s tímto sebehodnocením souhlasíte.

Čtvrtý krok:

V případě posílení dovednosti do úrovně kompetence (hodnocení **funkční**), s dítětem náležitě oslavte úspěch.

Pátý krok:

Vyberte další dovednost. V případě, že jsou již všechny dovednosti označené v diagnostice termínem **nejistý** opravené na úroveň funkčních kompetencí, začněte pracovat na výstavbě dovedností, které jste označili jako nefunkční. Postupujte opět analogicky.

Vyhodnocení podpory_intervence

Opakovaná diagnostika je důkazem efektivity intervence. Přesvědčí vás, dítě, vaše kolegy, rodiče dítěte atd. o pokroku. Pomůže nastavit nové cíle pro další podporu dítěte.

Evidence i malé změny je důkazem, že změna v chování dítěte je možná..., je signálem především pro dítě samotné, že na sobě může pracovat, že lidem kolem něj na něm záleží.

Pamatujte:

Využívejte pro cílenou práci s dítětem procesy učení a vrstevnické vztahy.

Oslavujte každý úspěch.

Neúspěch jasně označte a definujte, netrestejte. Ukažte dítěti cestu, jak neúspěch napravit!

Využívejte symboly pro pochvalu. Nechte děti samotné, aby se chválily.

	Cíle_chování			
	<u>Seberegulace</u>			
1.	chovat se v souladu s pravidly			
2.	přijmout kompromisní řešení			
3.	přijmout kritiku své osoby			
4.	přijmout pochvalu své osoby			
5.	nést zodpovědnost za svoje chování			
6.	být vytrvalý při činnostech			
7.	zvládání zátěžových situací			
8.	kontrolovat emoce			
	<u>Práceschopnost - učení</u>			
1.	iniciativního plánování činnosti			
2.	efektivního nakládání s časem			
3.	pracovat podle instrukcí			
4.	systematické práce			
5.	samostatného plnění úkolů			
6.	uvědomit si vlastní možnosti a schopnosti			
7.	adekvátního rozhodování a řešení problémů			
8.	reálné představy o budoucnosti			
	<u>Dovednost interakce s druhými lidmi</u>			
1.	respektování dospělých			
2.	respektování vrstevníků			
3.	zapojení se do skupiny a navazování kontaktů			
4.	bránit se manipulaci a nepodléhat vlivu dominantních jedinců			
5.	být asertivní, říci ne, když druhý žádá o něco, co se zrovna nehodí			
6.	empatie			
7.	pomoci ostatním			
8.	dovednost přesvědčit ostatní			
	<u>Dovednost kooperace</u>			
1.	přijímat úkoly			
2.	zaměření na společné řešení, táhnout za jeden provaz			
3.	respektování názorů druhých			
4.	ocenit práci druhých			
5.	spolupracovat ve skupině			
6.	dodržovat dohodnutá pravidla			
7.	vytvářet přátelskou atmosféru			
	<u>Dovednost komunikace</u>			
1.	naslouchat			
2.	diskutovat konstruktivně			
3.	jasného a srozumitelného vyjádření			
4.	porozumění verbální komunikaci			
5.	zahájit konverzaci s druhými lidmi			
6.	poděkovat, omluvit se			
7.	požádat o pomoc, o svolení			

5 Závěr

Škola je dynamické prostředí propojené se společností. Odráží její charakter, nálady i postoje. Promítá je do systémových přístupů k výuce a školnímu životu i do míry podpory všech svých žáků, ať s postižením, znevýhodněním nebo i těch ostatních. Je odpovědná za jejich rozvoj, za jejich přípravu na život, za jejich plné zapojení. Využíváním resilienčních zdrojů na úrovni systému předchází škola selhávání svých žáků. Podporou individuálních žáků a naplňováním specifických individuálních edukačních potřeb žáků s postižením/znevýhodněním zvyšuje jejich šanci na přístup ke vzdělání a na kvalitu života v dospělosti.

6 Zdroje

Balharová, K., & Vojtová, V. (2015). *Zvládání každodenního života dospělých s dyslexií-internet jako cesta k inkluzi*. Brno: Coprint s.r.o. , Pedagogicko psychologická poradna Brno.

Booth, T. and Ainscow, M. & editing and production for CSIE Mark Vaughan. (2002). *Index for inclusion: developing learning and participation in schools* (Rev ed.). Bristol: CSIE.

Education at a Glance 2017. *Education at a Glance 2017* [Online].

Florian, L., & Black-Hawkins, K. (2011). Exploring Inclusive Pedagogy. *British Educational Research Journal*, 37(5), 813–828. <http://doi.org/10.1080/01411926.2010.501096>

Helus, Z. (2009). *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče* (2., přeprac. a rozš. vyd). Praha: Portál.

Jílek, D., & Zermatten, J. (2013). *Cesty ke škole respektující a naplňující práva dítěte*. Boskovice: Česko-britská.

Kyriazopoulou, M., Bartolo, P., Bjorck-Akesson, E., & Gine, C. (2017). *Inclusive Early Childhood Education:: New Insights and Tools - Contribution from a European Study* (1st ed.). Odense: European Agency for Special Needs and Inclusive Education.

OECD. (2012). *Equity and Quality in Education: Supporting Disadvantaged Students and Schools*. Paris: OECD.

OECD. (2007). *No More Failures: Ten Steps to Equity in Education*. Paris: OECD.

OECD. (2012). *Equity and Quality in Education: Supporting Disadvantaged Students and Schools*. Paris: OECD Publishing.

OECD. (2016). *Education at a Glance 2016: OECD Indicators* [Online]. Paris: OECD. Retrieved from 19991487.

OECD (2017), *Educational Opportunity for All: Overcoming Inequality throughout the Life Course*, Educational Research and Innovation, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264287457-en>.

Soriano, V., Watkins, A., & Ebersold, S. (2017). *Inclusive education for learners with disabilities*. Brussels: European Union.

UNESCO. (2005). *Guidelines for Inclusion: Ensuring Access to Education for All*. PARIS: UNESCO.

Vojtová, V. (2010). *Inkluzivní vzdělávání žáků v riziku poruch chování a s poruchami chování jako perspektiva kvality života v dospělosti*. Brno: Muni Press.

Vojtová, V, Fučík, P. AT-RISK CHILDREN'S ATTITUDES TOWARDS THE QUALITY OF SCHOOL LIFE. in: *Transforming Troubled Lives: Strategies and Interventions for Children with Social, Emotional and Behavioural Difficulties*. International Perspectives on Inclusive Education, Volume 2, 19–39. 2012. Emerald Group Publishing Limited. ISSN: 1479-3636/doi:10.1108/S1479-3636(2012)0000002005. ISBN: 978-1-78052-710-9.

Vojtová, V. a P. Fučík (2012). *Předcházení problémům v chování žáků*. 1. vydání. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 40 s. ISBN 978-80-87063-66-8.

Vojtová, V., & Červenka, K. (2013). *Intervence pro inkluzi*. Brno: MuniPress.

Školská legislativa pro školská poradenská zařízení

Autorka textu: Mgr. Pavla Katzová

Vystudovala Právnickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně. Působila na MŠMT v sekci legislativy a práva. Následně působila jako místopředsedkyně Sdružení soukromých škol Čech, Moravy a Slezska z.s.

Anotace vzdělávacího programu

Seznámení s novelou školského zákona č. 82/2015, zejména s § 16, 17, 18 a 19 a dalšími ustanoveními s přímou souvislostí s prováděcími předpisy zejména s vyhláškou č.27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, doporučení ke vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, formuláře. Filosofie společného vzdělávání, anglický model P. Farrella, porovnání integrace a inkluze. Úprava v pojetí žáka se speciálními vzdělávacími potřebami a struktura podpůrných opatření, přehled podpůrných opatření (PO).

Cílová skupina vzdělávacího programu

- a. pracovníci školských poradenských zařízení - psychologové a speciální pedagogové;
- b. pedagogičtí pracovníci mateřských škol, základních škol a středních škol, VOŠ, primárně škol zapojených do projektu KIPR;
- c. pracovníci revizního pracoviště NÚV.

1 Úvod

Tento vzdělávací program představuje určité právní minimum nezbytné pro práci odborného pracovníka ve školském poradenském zařízení. Činnost školských poradenských zařízení je regulována zejména školskými právními předpisy, zprostředkovaně je však pro řádný výkon činnosti těchto školských zařízení nezbytná také orientace v oblasti rodinného práva, sociálně-právní ochrany dětí a dalších oblastech právní úpravy.

Smyslem tohoto metodického materiálu je tedy upozornit na nejdůležitější ustanovení právních předpisů z těchto oblastí, problematické situace a jejich řešení a zdroje případných dalších informací a pomoci.

2 Postavení školských poradenských zařízení v českém vzdělávacím systému

Školská poradenská zařízení jsou v § 7 školského zákona vymezena jako druh školského zařízení, tedy instituce, jejímž smyslem je poskytovat služby a vzdělávání, které doplňují nebo podporují vzdělávání ve školách nebo s ním přímo souvisejí, nebo zajišťuje ústavní a ochrannou výchovu anebo preventivně výchovnou péči.

Školská poradenská zařízení jsou tak součástí vzdělávací soustavy České republiky. Podmínkou výkonu činnosti školského poradenského zařízení je jeho **zápis do rejstříku škol a školských zařízení** vedeného v této části MŠMT.

To znamená, že **pouze právnická osoba, která má činnost školského poradenského zařízení zapsanu v rejstříku škol a školských zařízení, může vykonávat působnost spojenou s postavením školského poradenského zařízení** (vymezenou školským zákonem a prováděcími právními předpisy – viz dále).

Školský zákon v § 8 **umožňuje, aby školská poradenská zařízení byla zřizována všemi zde vymezenými zřizovateli, tedy jak těmi veřejnými** (kraj, obec a svazek obcí), **tak těmi neveřejnými** (registrované církve nebo náboženské společnosti, kterým bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštního práva zřizovat církevní školy nebo jiné právnické osoby nebo fyzické osoby).

Školská poradenská zařízení všech zřizovatelů mají podle stávající právní úpravy stejnou působnost, kompetence a povinnosti! Primární zákonnou povinnost za zajištění dostatečné sítě školských poradenských zařízení ve svém regionu však nesou kraje v samostatné působnosti. Školská poradenská zařízení jiných zřizovatelů představují pouze „doplňek“ k této zákonné zřizovatelské povinnosti.

Za současného právního stavu se na školská poradenská zařízení také v plném rozsahu vztahuje § 8 odst. 7 školského zákona, podle kterého „právnická osoba a organizační složka státu nebo její součást může vykonávat činnost školy nebo školského zařízení, školy a školského zařízení, nebo i více škol nebo školských zařízení.“. To znamená, že je pouze na rozhodnutí zřizovatele, zda bude mít školské poradenské zařízení samostatné právní postavení (bude zřízeno jako samostatná právnická osoba) či nikoliv (bude součástí právnické osoby, která

zároveň vykonává činnost školy, více škol či dalších školských poradenských zařízení). Toto organizační uspořádání opět nemá vliv na působnost, kompetence a povinnosti tohoto školského poradenského zařízení.

Obecné vymezení **činnosti školských poradenských zařízení** pak obsahuje § 116 školského zákona: „Školská poradenská zařízení zajišťují pro děti, žáky a studenty a jejich zákonné zástupce, pro školy a školská zařízení informační, diagnostickou, poradenskou a metodickou činnost, poskytují odborné speciálně pedagogické a pedagogicko-psychologické služby, preventivně výchovnou péči a napomáhají při volbě vhodného vzdělávání dětí, žáků nebo studentů a přípravě na budoucí povolání.“

Na úrovni školského zákona **nejsou školská poradenská zařízení rozdělována na typy**: pedagogicko-psychologickou poradnu a speciálně pedagogické centrum. Toto rozdělení, včetně ne zcela ostré hranice mezi jejich věcnou působností, činí až vyhláška č. 72/2005 Sb.

3 Pedagogičtí pracovníci školských poradenských zařízení

V souladu s § 7 odst. 7 školského zákona zajišťují ve školách a školských zařízeních výchovu a vzdělávání pedagogičtí pracovníci. Uvedený termín představuje propojení školského zákona se zákonem o pedagogických pracovnících. V souladu s **§ 2 odst. 1 tohoto zákona je** „pedagogickým pracovníkem ten, kdo koná přímou vyučovací, přímou výchovnou, **přímou speciálně-pedagogickou nebo přímou pedagogicko-psychologickou činnost** přímým působením na vzdělávaného, kterým uskutečňuje výchovu a vzdělávání na základě zvláštního právního předpisu (dále jen "přímá pedagogická činnost"); je zaměstnancem právnické osoby, která vykonává činnost školy....“.

Z uvedeného vyplývá, že přímou speciálně-pedagogickou a přímou pedagogicko-psychologickou činnost ve školském poradenském zařízení mohou vykonávat pouze osoby mající **postavení pedagogického pracovníka** podle zákona o pedagogických pracovnících, tedy jsou **zaměstnancem** právnické osoby vykonávající činnost školského poradenského zařízení (v pracovním poměru nebo na základě dohody o pracích konaných mimo pracovní poměr) a splňují další předpoklady stanovené tímto zákonem (zejména podmínky odborné kvalifikace).

Z hlediska **druhů pedagogických pracovníků** vymezených v § 2 odst. 2 přicházejí v úvahu zejména tyto:

- speciální pedagog;
- psycholog;
- vedoucí pedagogický pracovník.

Školský zákon v současné době na zákonné úrovni vymezuje základní práva a povinnosti všech pedagogických pracovníků. Byť jsou tato práva a povinnosti formulovány spíše s důrazem na učitele a další pedagogy ve školách, je nezbytné je obdobně aplikovat i na pedagogické pracovníky školských poradenských zařízení.

V souladu s § 22a školského zákona **mají všichni pedagogičtí pracovníci při výkonu své pedagogické činnosti právo:**

- na zajištění podmínek potřebných pro výkon jejich pedagogické činnosti, zejména na ochranu před fyzickým násilím nebo psychickým nátlakem ze strany dětí, žáků, studentů nebo zákonných zástupců dětí a žáků a dalších osob, které jsou v přímém kontaktu s pedagogickým pracovníkem ve škole;
- aby nebylo do jejich přímé pedagogické činnosti zasahováno v rozporu s právními předpisy, na využívání metod, forem a prostředků dle vlastního uvážení v souladu se zásadami a cíli vzdělávání při přímé vyučovací, výchovné, speciálně-pedagogické a pedagogicko-psychologické činnosti;
- volit a být voleni do školské rady, pokud je zřízena;
- na objektivní hodnocení své pedagogické činnosti.

Školský zákon výslovně nestanoví, kdo je povinen naplnění těchto práv konkrétnímu pedagogickému pracovníkovi garantovat. S ohledem na to, že pedagogický pracovník je v souvislosti s výkonem své pedagogické činnosti v přímém právním vztahu pouze vůči svému zaměstnavateli (právnícké osobě vykonávající činnost školského poradenského zařízení) je tímto nositelem **ředitel tohoto právního subjektu.**

Souhrnu výše uvedených práv odpovídají také povinnosti pedagogických pracovníků vyjádřené v § 22b školského zákona:

Pedagogický pracovník je povinen:

- vykonávat pedagogickou činnost v souladu se zásadami a cíli vzdělávání;
- chránit a respektovat práva dítěte, žáka nebo studenta;
- chránit bezpečí a zdraví dítěte, žáka a studenta a předcházet všem formám rizikového chování ve školách a školských zařízeních;
- svým přístupem k výchově a vzdělávání vytvářet pozitivní a bezpečné klima ve školním prostředí a podporovat jeho rozvoj;
- zachovávat mlčenlivost a chránit před zneužitím osobní údaje, informace o zdravotním stavu dětí, žáků a studentů a výsledky poradenské pomoci školského poradenského zařízení a školního poradenského pracoviště, s nimiž přišel do styku;
- poskytovat dítěti, žáku, studentovi nebo zákonnému zástupci nezletilého dítěte nebo žáka informace spojené s výchovou a vzděláváním.

Opět se jedná o povinnosti, které jsou přímo ze zákona (aniž by musely být vtěleny do pracovní náplně či pracovního řádu zaměstnavatele) **součástí pracovněprávních povinností všech pedagogických pracovníků.**

4 Zákonné vymezení práv a povinností dětí, žáků a studentů a jejich zákonných zástupců při vzdělávání a poskytování školských služeb

Pro následnou správnou aplikaci konkrétních ustanovení školského zákona (§ 16 a následujících) a prováděcích právních předpisů (vyhlášky č. 72/2005 Sb. a vyhlášky č. 27/2016 Sb.) je nezbytné znát také základní práva a povinnosti samotných dětí, žáků a studentů a zákonných zástupců nezletilých při vzdělávání a při poskytování školských služeb (včetně služeb školského poradenského zařízení).

V souladu s § 21 školského zákona **mají děti, žáci a studenti a zákonní zástupci nezletilých zejména právo:**

- na vzdělávání a školské služby podle školského zákona;
- na informace o průběhu a výsledcích svého vzdělávání;
- vyjadřovat se ke všem rozhodnutím týkajícím se podstatných záležitostí jejich vzdělávání;
- na informace a poradenskou pomoc školy nebo školského poradenského zařízení.

Tato práva se přiměřeně použijí i při poskytování služeb školských poradenských zařízení a představují zákonný základ pro následnou konkretizaci procesních postupů v § 16 a následujících školského zákona, vyhlášce č. 72/2005 Sb. a vyhlášce č. 27/2016 Sb. Podstatné je, že jako zákonný základ mají podobu určitého výkladového vodítka v případě vzniku sporných situací.

Práva těchto subjektů jsou opět zrcadlena jejich povinnostmi vymezenými v § 22 školského zákona:

Žáci a studenti a zákonní zástupci nezletilých jsou povinni:

- dodržovat školní a vnitřní řád, plnit pokyny školy a školského zařízení k ochraně zdraví a bezpečnosti, s nimiž byli seznámeni;
- plnit pokyny pedagogických pracovníků školy a školského zařízení vydané v souladu s právními předpisy a školním nebo vnitřním řádem;
- informovat školu a školské zařízení o změně zdravotní způsobilosti, zdravotních obtížích dítěte nebo jiných závažných skutečnostech, které by mohly mít vliv na průběh vzdělávání;
- oznamovat škole a školskému zařízení údaje vedené ve školní matrice a další údaje, které jsou podstatné pro průběh vzdělávání, nebo bezpečnost dítěte, žáka či studenta a změny v těchto údajích.

Toto obecné vymezení povinností je opět **zákonným východiskem pro navazující pravidla** týkající se předávání údajů a informací pro anamnestické účely, pro účely poskytnutí samotné speciálně-pedagogické či pedagogicko-psychologické služby, vedení dokumentace školského poradenského zařízení, ale také pro účely odpovědnosti za bezpečnost a ochranu zdraví „klienta“ v době jeho pobytu ve školském poradenském zařízení.

5 Bezpečnost a ochrana zdraví dětí, žáků a studentů, vnitřní řád školského poradenského zařízení

Přestože této oblasti nebývá ze strany školských poradenských zařízení věnovaná přílišná pozornost, je nezbytné připomenout, že s postavením školského zařízení podle školského zákona je spojena také zákonná odpovědnost za bezpečnost a ochranu zdraví jejich klientů (zejména těch nezletilých), včetně případné odpovědnosti za škodu jim vzniklou (zejména na zdraví).

V souladu s § 29 školského zákona jsou školy, ale i školská zařízení povinny:

- přihlížet při vzdělávání a s ním přímo souvisejících činnostech a **při poskytování školských služeb** k základním fyziologickým potřebám dětí, žáků a studentů;
- vytvářet podmínky pro zdravý vývoj a předcházení vzniku sociálně patologických jevů;
- **zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů** při vzdělávání a s ním přímo souvisejících činnostech a **při poskytování školských služeb**;
- **vést evidenci úrazů dětí, žáků a studentů**, vyhotovit a zaslat záznam o úrazu stanovený orgánům a institucím.

Konkrétní pravidla směřující k minimalizaci rizik vzniku škody na zdraví klientů školských poradenských zařízení v době poskytování poradenské služby či v době s ní související by pak měl obsahovat **vnitřní řád školského poradenského zařízení**. Je také nezbytné přijímat s tím související organizační a technická opatření. Vnitřní řád je v souladu s § 30 školského zákona základní vnitřní předpis školského zařízení (včetně školského poradenského zařízení). Vnitřní řád musí upravovat zejména:

- podrobnosti k výkonu práv a povinností dětí, žáků a studentů a zákonných zástupců nezletilých ve školském zařízení a podrobnosti o pravidlech vzájemného vztahu s pedagogickými pracovníky;
- provoz a vnitřní režim školského zařízení;
- podmínky zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů a jejich ochrany před sociálně patologickými jevy a před projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí.

Vnitřní řád musí být zveřejněn na veřejně přístupném místě ve školském zařízení a musí s ním být prokazatelně seznámeni všichni zaměstnanci, ale také děti, žáci a studenti.

6 Konkrétní zákonná působnost a pravomoc školských poradenských zařízení

Přestože zákonem vymezený účel školských poradenských zařízení je vcelku široký (viz citace § 116 školského zákona v části 2.1), **pouze v některých případech spojuje školský zákon s výsledkem poskytnuté speciálně-pedagogické či pedagogicko-psychologické pomoci ze strany školského poradenského zařízení** (ve formě zprávy a doporučení, písemného vyjádření, doporučujícího vyjádření či jinak formulovaného výsledku) **jednoznačné právní důsledky při vzdělávání dítěte, žáka nebo studenta**.

Jedná se o následující **případy**:

- § 16 až § 16b školského zákona – poradenská pomoc školského poradenského zařízení v souvislosti se vzděláváním dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami – výsledkem této pomoci je **zpráva a doporučení podle § 16a školského zákona**.
- § 17 školského zákona – **vyjádření** školského poradenského zařízení jako součást žádosti zákonného zástupce mimořádně nadaného žáka o jeho přeřazení do vyššího ročníku bez absolvování předchozího ročníku.
- § 18 – **písemné doporučení** školského poradenského zařízení jako podmínka pro povolení individuálního vzdělávacího plánu žáka či studenta se speciálními vzdělávacími potřebami či mimořádným nadáním (pokud se nejedná o podpůrné opatření podle § 16 odst. 2 písm. f).
- § 34 odst. 6 – **písemné vyjádření** školského poradenského zařízení, které si může vyžádat ředitelka mateřské školy před přijetím dítěte s hendikepou uvedenou v § 16 odst. 9 školského zákona do mateřské školy.
- § 35 – **doporučení** k ukončení vzdělávání v mateřské škole ve zkušební době.
- § 36 odst. 3 – doporučující vyjádření jako podmínka pro dřívějšímu zahájení povinné školní docházky dítěte.
- § 37 – **doporučující posouzení** jako podmínka pro povolení odkladu povinné školní docházky dítěte.
- § 41 – **vyjádření** k žádosti o povolení individuálního vzdělávání v rámci povinné školní docházky.
- § 42 – **doporučující posouzení** jako podklad pro rozhodnutí krajského úřadu o způsobu vzdělávání dítěte s hlubokým mentálním postižením v rámci povinné školní docházky.
- § 47 odst. 2 – **písemné doporučení** k zařazení dítěte do přípravné třídy základní školy.
- § 48a – písemné doporučení k zařazení dítěte do třídy přípravného stupně základní školy speciální.
- § 49 – **písemné doporučení** k převedení žáka do vzdělávacího programu školy podle § 16 odst. 9 nebo základní školy speciální.
- § 60b – **vyjádření** k uzpůsobení podmínek pro konání jednotné přijímací zkoušky v rámci přijímacího řízení ke střednímu vzdělávání.

V současné době se pozornost vzdělávacího systému soustředí zejména na působnost školských poradenských zařízení vycházející z § 16 a následujících § školského zákona. Pro tuto působnost také školský zákon s účinností od 1. září 2016 zavedl v § 16b **institut tzv. revize**.

Je nezbytné zdůraznit, že institut revize podle § 16b školského zákona se **vztahuje pouze k doporučením a zprávám školského poradenského zařízení vydaného podle § 16a školského zákona**, tedy zprávy a doporučení vztahující se ke zjišťování speciálních vzdělávacích potřeb dětí, žáků a studentů, a s tím souvisejícího doporučení podpůrných opatření při vzdělávání či poskytování školských služeb dítěti, žákovi či studentovi se speciálními vzdělávacími potřebami či doporučení vzdělávání ve „speciální“ škole či třídě.

Institut revize se nevztahuje k jiným výstupům školských poradenských zařízení realizovaným podle jiných (výše uvedených) ustanovení školského zákona a za jiným účelem.

Pokud tedy žádost o revizi směřuje proti výsledku činnosti školského poradenského zařízení realizovanému podle jiného zákonného ustanovení, nezbyvá reviznímu pracovišti Národního ústavu pro vzdělávání nic jiného, než tuto žádost odmítnout s ohledem na nedostatek zákonných kompetencí k jejich prošetření (případně jí podle jejího charakteru postoupit k vyřízení jiným, k tomu kompetentním orgánům či institucím).

7 Kdo je zákonným zástupcem nezletilého dítěte?

V současné době, kdy přibývá případů, ve kterých není rodinně-právní uspořádání rodiny klienta školského poradenského zařízení zcela standardní, je nezbytné, aby se pracovníci školských poradenských zařízení alespoň základním způsobem orientovali také v občanskoprávní legislativě týkající se právních poměrů mezi rodiči a dětmi a s tím souvisejících právních vztahů k tzv. třetím osobám.

Tuto právní úpravu nalezneme v občanském zákoníku, konkrétně v jeho ustanoveních § 855 až § 975.

Zároveň je však třeba zmínit také § 183 školského zákona, podle kterého je zákonným zástupcem pro účely tohoto zákona osoba, která je v souladu se zákonem nebo rozhodnutím soudu oprávněna jednat za dítě nebo nezletilého žáka. To znamená, že pojem „zákonný zástupce“ v sobě v konkrétních případech zahrnuje i jiné osoby oprávněné nezletilé dítě právně zastupovat, než jsou rodiče, a to vždy v tom rozsahu, který vyplývá přímo ze zákona nebo z konkrétního rozhodnutí soudu.

7.1 Rodiče dítěte

V souladu s § 865 odst. 1 občanského zákoníku platí, **že rodičovská odpovědnost náleží stejně oběma rodičům nezletilého dítěte**. Součástí rodičovské odpovědnosti je i **zastupování dítěte** v právních jednáních, ke kterým není způsobilé.

To znamená, že právo a zároveň povinnost zastupovat nezletilé dítě mají ze zákona oba rodiče, přičemž je nerozhodné, zda rodiče žijí ve společné domácnosti, zda jsou manželé či zda byli rozvedeni (a dítě bylo svěřeno do péče pouze jednomu z rodičů).

Rodičovská zodpovědnost (právo a povinnost zastupovat dítě) nenáleží pouze rodiči, který není plně svéprávný, nebo který byl **rozhodnutím soudu zbaven či omezen ve své rodičovské zodpovědnosti, nebo kterému byla rodičovská zodpovědnost rozhodnutím soudu pozastavena** (z důvodu porušování povinností vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti, v případě jejich zneužívání apod.). Uvedený zásah do rodičovské odpovědnosti však může učinit pouze soud! (a tuto skutečnost je nezbytné doložit pravomocným rozhodnutím soudu).

Důležité:

Pokud není pracovníkovi školského poradenského zařízení předloženo pravomocné rozhodnutí soudu, ze kterého vyplývá, že rodič není z některého z výše uvedených důvodů oprávněn nezletilého zastupovat, je povinen s rodičem v rámci poskytování poradenských služeb jednat jako se zákonným zástupcem nezletilého, a to zásadně bez ohledu na to, zda

rodiče dítěte žijí ve společné domácnosti, zda jsou manželé či zda byli rozvedeni (a dítě bylo svěřeno do péče druhému rodiči).

V této souvislosti je však nezbytné připomenout zákonnou povinnost rodičů (zákonných zástupců) oznamovat škole i školskému zařízení údaje vedené ve školní matrice a další údaje, které jsou podstatné pro průběh vzdělávání, nebo bezpečnost dítěte a změny v těchto údajích (§ 22 školského zákona). Školské poradenské zařízení tak v průběhu poskytování poradenských služeb vychází z informací a podkladů, které má k dispozici (zejména právě od zákonného zástupce).

V souladu s § 875 občanského zákoníku jsou pak povinni rodiče vykonávat rodičovskou odpovědnost v souladu se zájmy dítěte. Z procesního a praktického pohledu je pak stěžejní § 876, který stanoví, že:

„(1) Rodičovskou odpovědnost vykonávají rodiče ve vzájemné shodě. (2) Hrozí-li při rozhodování o záležitosti dítěte nebezpečí z prodlení, může jeden z rodičů rozhodnout nebo dát přivolení sám; je ale povinen neprodleně sdělit druhému rodiči, jaký je stav věcí. (3) Jedná-li jeden z rodičů v záležitosti dítěte sám vůči třetí osobě, která je v dobré víře, má se za to, že jedná se souhlasem druhého rodiče.“

To tedy znamená, že zákon ukládá rodičům, aby se předem dohodli na způsobu, jakým budou v konkrétním případě vykonávat svou společnou rodičovskou odpovědnost vůči svému dítěti, tedy konkrétně, aby se předem dohodli, jakým způsobem budou za dítě právně jednat (zda požádají o poskytnutí poradenské služby ve školském poradenském zařízení apod.).

K předchozí dohodě nemusí dojít, pokud hrozí nebezpečí z prodlení (což ovšem nebude případ podání žádosti o vyšetření ve školském poradenském zařízení či následné udělení informovaného souhlasu s poskytováním podpůrných opatření ve škole či školském zařízení).

Na druhou stranu zákon jednoznačně stanoví, že vůči třetí osobě (školskému poradenskému zařízení) postačuje výkon rodičovské odpovědnosti pouze jedním rodičem, pokud je tato třetí osoba v dobré víře (to znamená, pokud nemá důvod pochybovat o tom, že rodič jedná ve vzájemné shodě s druhým rodičem).

Uvedené je pak ještě zopakováno v § 892 odst. 2 občanského zákoníku – „Rodiče zastupují dítě společně, jednat však může každý z nich; ustanovení § 876 odst. 3 platí obdobně.“

To znamená, že v praxi je a bude zcela v pořádku, pokud žádost o vyšetření ve školském poradenském zařízení, informovaný souhlas s výsledky vyšetření ve školském poradenském zařízení i převzetí zprávy a doporučení podepíše pouze jeden z rodičů dítěte, pokud je školské poradenské zařízení **v dobré víře!!!**

Ovšem v okamžiku, kdy školské poradenské zařízení o dobrou víru přijde - druhý rodič vyjádří svůj nesouhlas s vyšetřením dítěte ve školském poradenském zařízení (před jeho zahájením či před vydáním zprávy a doporučení) či z předchozí komunikace s rodiči je zřejmé, že mezi nimi nepanuje ve věci péče o jejich dítě shoda, **nemůže být v poskytování poradenské služby pokračováno, dokud se rodiče nedohodnou na dalším postupu, či dokud za ně v dané záležitosti nerozhodne soud ve smyslu § 893 občanského zákoníku.**

7.2 Osvojitel dítěte

- Osvojením se rozumí přijetí cizí osoby za vlastní. O osvojení vždy rozhoduje soud.
- Osvojitel, popřípadě osvojitelé se zapisí do matriky jako rodič, popřípadě rodiče dítěte. Osvojit lze nezletilé dítě, které nenabylo plné svéprávnosti.
- **Osvojitelé mají stejnou rodičovskou odpovědnost jako by byli biologickými rodiči** (včetně práv a povinností při zastupování dítěte).
- Osvojením zaniká příbuzenský poměr mezi osvojencem a původní rodinou.
- To znamená, že vše, co bylo výše řečeno o zastupování nezletilého dítěte jeho rodičem, platí i pro zastupování nezletilého dítěte jeho osvojitelem.
- Osvojení vzniká pouze na základě pravomocného rozhodnutí soudu, jehož předložení si v případě pochybností může školské poradenské zařízení od osvojitele vyžádat.

7.3 Poručník

V souladu s § 928 občanského zákoníku platí, že není-li tu žádný z rodičů, který má a vůči svému dítěti vykonává rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu, soud jmenuje dítěti poručníka.

Dočasně může funkci tzv. veřejného poručníka vykonávat orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), a to do jmenování standardního poručníka soudem.

Poručník má postavení zákonného zástupce dítěte pouze v omezeném rozsahu, neboť zákon stanoví, že každé rozhodnutí poručníka **v nikoli běžné záležitosti týkající se dítěte musí být schváleno soudem**. K právnímu jednání poručníka, k němuž schází potřebný souhlas soudu, se nepřihlíží.

Poručnictví vzniká opět pouze na základě pravomocného rozhodnutí soudu, jehož předložení si v případě pochybností může školské poradenské zařízení od poručníka vyžádat.

Důležité:

Zákon výslovně nedefinuje, jaké záležitosti lze považovat za běžné a jaké již nikoliv. Určitým vodítkem však je formulace § 877 odst. 2 občanského zákoníku, podle kterého platí, že za „významnou záležitost se považují zejména nikoli běžné léčebné a obdobné zákroky, určení místa bydliště a volba vzdělání nebo pracovního uplatnění dítěte“. Argumentem a contrario tak lze dovodit, že záležitosti, které nejsou označeny za významné, jsou záležitostmi běžnými. Domnívám se tedy, že podání žádosti o poskytnutí poradenské služby ve školském poradenském zařízení lze za běžnou záležitost považovat a že k učinění tohoto právního jednání je poručník oprávněn i bez přivolení soudu (podobně se domnívám, že k tomuto právnímu jednání je oprávněn i pěstoun dítěte – viz dále).

7.4 Pěstoun a jiná osoba, které bylo dítě svěřeno do výchovy

V souladu s § 958 občanského zákoníku platí, že „nemůže-li o dítě osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník, může soud svěřit dítě do osobní péče pěstounovi. Pěstounská péče má

přednost před péčí o dítě v ústavní výchově. Soud může svěřit dítě do pěstounské péče i na přechodnou dobu. Rodiče mají vůči dítěti povinnosti a práva vyplývající z rodičovské odpovědnosti, s výjimkou práv a povinností, které zákon stanoví pěstounovi, ledaže soud z důvodů hodných zvláštního zřetele rozhodne jinak.“

Dále platí, že pěstoun při výchově dítěte vykonává přiměřeně povinnosti a práva rodičů. Je povinen a oprávněn **rozhodovat jen o běžných záležitostech dítěte**, v těchto záležitostech dítě zastupovat a spravovat jeho jmění. Má povinnost informovat rodiče dítěte o jeho podstatných záležitostech. Vyžadují-li to okolnosti, stanoví další povinnosti a práva pěstouna soud.

Případy, ve kterých figuruje v rodinně právním uspořádání pěstoun, mohou být v praxi ty nejsložitější, neboť často vedle sebe jako zákonní zástupci dítěte figurují jak jeho rodiče, tak pěstoun (pěstouni), kteří v danou chvíli o dítě v souladu s rozhodnutím soudu osobně pečují. V těchto případech soudy také přistupují k tomu, že v rozhodnutí výslovně vymezují kompetence, které z právního pohledu vůči dítěti může pěstoun samostatně vykonávat.

Lze tak doporučit skutečně prostudovat rozhodnutí soudu v konkrétním případě, aby si školské poradenské zařízení mohlo být svým postupem jisté.

Obdobná situace je i v případě **jiné osoby, které bylo dítě svěřeno do péče** v souladu s § 953 občanského zákoníku. Zde se z právního pohledu uplatní v zásadě do samé jako v případě pěstounské péče, faktický rozdíl je v tom, že za tuto osobu je soudem přednostně vybírán příbuzný dítěte a tato osoba nemá nárok na čerpání dávek pěstounské péče.

7.5 Školská zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy

V praxi školských poradenských zařízení se lze samozřejmě setkat také s klienty – dětmi, jimž soud nařídil výkon ústavní či ochranné výchovy, která je vykonávána ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy (dětské domovy, dětské domovy se školou, výchovné ústavy a diagnostické ústavy).

V těchto školských zařízeních jsou umístovány jak děti, jejichž rodiče mají i nadále postavení zákonných zástupců dítěte (nejsou soudem zbaveni, omezeni či pozastaveni ve své rodičovské odpovědnosti), tak děti, u kterých tento zásah soud učinil.

Podstatné však je, že přímo zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve svém § 23 odst. 1 písm. l) stanoví, že ředitel toho zařízení je oprávněn „*zastoupit dítě v běžných záležitostech a pokud jeho zákonní zástupci neplní své povinnosti nebo nejeví o dítě skutečný zájem, je oprávněn zastoupit dítě i ve věcech zásadní důležitosti, vyžaduje-li to zájem dítěte*“.

Podstatné je, že zákon tuto kompetenci svěřuje pouze řediteli daného zařízení (nikoliv jinému zaměstnanci).

7.6 Zastupování na základě plné moci

Již i v praxi školských poradenských zařízení dochází k situacím, kdy se zákonní zástupci nechají při výkonu svých oprávnění v rámci procesu poskytování poradenských služeb dítěti zastupovat na základě plné moci (právním zástupcem či jinou osobou). Uvedené vychází z § 441 občanského zákoníku, podle kterého platí, že „ujedná-li si to strany, zastupuje jedna z nich druhou v ujednaném rozsahu jako zmocněnec. Zmocnitel uvede rozsah oprávnění zastupujícího v plné moci. Netýká-li se zastoupení jen určitého právního jednání, udělí se plná moc v písemné formě.“ Tomuto řešení nelze ze strany školského poradenského zařízení bránit, vždy je však nezbytné založit si předloženou plnou moc do spisu klienta. Ty úkony, k nimž je zmocněnec zmocnitelem zmocněn, pak školské poradenské zařízení koná přímo vůči zmocněnci.

8 Spolupráce s orgány sociálně-právní ochrany dětí

Stále častější je spolupráce škol i školských poradenských zařízení s orgány sociálně- právní ochrany dětí. Z tohoto důvodu je nezbytné připomenout si základní právní východiska v této oblasti.

Sociálně-právní ochrana dětí spočívá v ochraně práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochraně oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění a v působení směřujícím k obnovení narušených funkcí rodiny.

Sociálně-právní ochraně dětí se věnuje zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dítěte, ve znění pozdějších předpisů.

Sociálně - právní ochrana dětí se zaměřuje na:

- děti, jejichž rodiče:
 - zemřeli;
 - neplní povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti (včetně opakované neposkytnutí součinnosti škole či školskému poradenskému zařízení);
 - nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti;
- děti, které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, požívají alkohol nebo návykové látky, žijí se prostitucí, spáchaly trestný čin nebo čin jinak trestný, soustavně páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití;
- děti, které se opakovaně dopouští útěku od rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu;
- děti, na kterých byl spáchán trestný čin;
- děti, které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte;
- děti, které jsou žadateli o azyl odloučenými od svých rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu.

Orgánem sociálně-právní ochrany dětí, se kterým školská poradenská zařízení při výkonu své působnosti přicházejí do styku, je **obecní úřad obce s rozšířenou působností** (tzv. obec s tím, že je v kompetenci každého tohoto obecního úřadu určit si v rámci své organizační struktury, jak bude konkrétně nazván odbor, který tuto působnost bude vykonávat).

Z § 10 odst. 4 zákona vyplývá zásadní povinnost státních orgánů, pověřených osob, **škol a školských zařízení** a zdravotnických zařízení oznámit OSPOD skutečnosti, které nasvědčují tomu, že jde o děti, na něž se zaměřuje sociálně-právní ochrana dětí, a to bez zbytečného odkladu po tom, kdy se o takové skutečnosti dozví. **Jakmile tedy pracovních školského poradenského zařízení dojde v rámci poskytování poradenské pomoci konkrétnímu dítěti k závěru, že by se mohlo jednat o dítě, na něž se zaměřuje sociálně-právní ochrana dětí (viz výše), je školské poradenské zařízení povinno toto oznámení neprodleně učinit!**

Dalším důležitým ustanovením je § 8 odst. 1 zákona, podle kterého **má dítě právo požádat OSPOD, jiné státní orgány, pověřené osoby, školy a školská zařízení a zdravotnická zařízení o pomoc při ochraně svého života a dalších svých práv**; tyto orgány jsou povinny poskytnout dítěti **odpovídající pomoc. Dítě má právo požádat o pomoc i bez vědomí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu.**

Odpovídající pomocí je třeba rozumět pomoc poskytnutou v mezích působnosti školského poradenského zařízení, v závažné krizové situaci však i mimo takovou působnost (tj. předmět činnosti); zpravidla se tedy bude jednat o základní poradenství nebo o zprostředkování krizové pomoci. Odpovídající pomocí nebo její součástí může být též oznámení situace dítěte orgánu sociálně-právní ochrany dětí či Policii České republiky.

Poslední věta daného ustanovení pak chrání bezpečí dítěte při vyhledání pomoci tím, že mu zajišťuje anonymitu. Vyplývá-li z okolností, že pro dítě ohrožujícím prostředím je jeho prostředí domácí, nebo vyjádří-li dítě požadavek, aby věc byla ze strany toho, koho dítě o pomoc požádalo, řešena bez vědomí rodičů nebo jiných osob odpovědných za jeho výchovu, je **školské poradenské zařízení povinno zachovat anonymitu dítěte vůči těmto osobám.** Jedná se tedy o ustanovení zvláštní ve vztahu k § 21 odst. 1 písm. b) školského zákona (podle kterého je školské poradenské zařízení povinno informovat zákonné zástupce o průběhu a výsledcích vzdělávání dítěte), neboť zde se nejedná o oblast vzdělávání (a s ním souvisejících školských služeb), ale o ochranu života a dalších práv dítěte.

Z příslušných ustanovení zákona vyplývají zejména následující **oprávnění, povinnosti a nástroje práce OSPOD:**

- poradenská činnost;
- strukturované vyhodnocení situace dítěte;
- sestavení a realizace IPOD (individuálního plánu ochrany dítěte);
- rodinné konference, případové konference;
- výkonná oprávnění;
 - uložení povinnosti využít pomoc odborného poradenského zařízení (včetně školských poradenských zařízení) nebo uložení povinnosti účastnit se prvního setkání se zapsaným mediátorem v rozsahu 3 hodin nebo terapie;
 - uložení výchovných opatření podle občanského zákoníku, pokud tak neučiní soud (napomenutí, dohled, omezení);

(neučiní-li tak OSPOD, může o těchto výchovných opatřeních za stejných podmínek rozhodnout soud);

- zajištění neodkladné péče dítěti, které se ocitne bez péče přiměřené jeho věku;
- sledování dodržování práv dítěte ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy;
- podávání návrhů soudu;
 - na omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo pozastavení jejího výkonu; na nařízení ústavní výchovy na prodloužení nebo zrušení ústavní výchovy;
 - na svěření dítěte do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, na prodloužení doby trvání tohoto svěření a na zrušení rozhodnutí o svěření dítěte do tohoto zařízení; na vydání předběžného opatření u dítěte, jež se ocitlo bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny;
 - na nahrazení vůle zákonného zástupce v případě podezření, že zákonný zástupce jedná (či nejedná) v rozporu se zájmem svého dítěte.

Závěrem je nutné zmínit také povinnosti vyplývající z § 52 a § 53 zákona, podle kterého jsou **školy i školská poradenská zařízení**

- povinny umožnit návštěvu dítěte ve škole nebo školském zařízení, a to i bez předchozího upozornění zákonného zástupce (zvláštní oprávnění zaměstnance OSPOD);
- povinny na výzvu OSPOD sdělit bezplatně veškeré údaje potřebné pro poskytnutí sociálně-právní ochrany (pasivně i aktivně).

9 Spolupráce s Policií České republiky

Přestože tato spolupráci nebude tak častá jako spolupráce s OSPOD, je na místě zmínit alespoň základní skutečnosti a citovat stěžejní ustanovení dotčených předpisů.

Ustanovení § 8 trestního řádu stanoví povinnost státních orgánů, právnických i fyzických osob bez zbytečného odkladu a bezúplatně **vyhovovat dožádání orgánů činných v trestním řízení při plnění jejich úkolů a oznamovat skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin.**

Postavení osoby mladší 18 let v roli osoby vyslychané jako svědek upravuje § 102 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

„§ 102 říká, že:

(1) Je-li jako svědek vyslychána osoba mladší než osmnáct let o okolnostech, jejichž ožívání v paměti by vzhledem k věku mohlo nepříznivě ovlivňovat její duševní a mravní vývoj, je třeba výslech provádět zvlášť šetrně a po obsahové stránce tak, aby výslech v dalším řízení zpravidla už nebylo třeba opakovat; k výslechu se přibere orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo jiná osoba mající zkušenosti s výchovou mládeže, která by se zřetelem na předmět výslechu a

stupeň duševního vývoje vyslýchané osoby přispěla k správnému vedení výslechu. Může-li to přispět k správnému provedení výslechu, mohou být přibráni i rodiče. Osoby, které byly takto přibrány, mohou navrhnout odložení úkonu na pozdější dobu a v průběhu provádění takového úkonu navrhnout jeho přerušeni nebo ukončení, pokud by provedení úkonu nebo pokračování v něm mělo nepříznivý vliv na psychický stav vyslýchané osoby. Nehrozí-li nebezpečí z prodlení, orgán činný v trestním řízení takovému návrhu vyhoví.

(2) V dalším řízení má být taková osoba vyslechnuta znovu jen v nutných případech. V řízení před soudem je možno na podkladě rozhodnutí soudu provést důkaz přečtením protokolu nebo přehráním obrazového a zvukového záznamu pořízeného o výslechu provedeném prostřednictvím videokonferenčního zařízení i bez podmínek uvedených v § 211 odst. 1 a 2. Osoba, která byla k výslechu přibrána, se podle potřeby vyslechne k správnosti a úplnosti zápisu, k způsobu, jímž byl výslech prováděn, jakož i k způsobu, jímž vyslýchaná osoba vypovídala.

(3) Osobě mladší než 18 let lze klást otázky jen prostřednictvím orgánu činného v trestním řízení. “.

Výslechy dětí mladších 15 let provádějí specialisté, nejčastěji policisté, kteří mají zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží.

Zásady provádění výslechů a dalších úkonů trestního řízení s dětmi mladšími 15 let upřesňuje čl. 7 a čl. 8 **závazného pokynu policejního prezidenta č. 167/2010, o činnosti na úseku mládeže**. Tyto zásady se týkají jak dětí mladších 15 let v procesním postavení poškozených a svědků, tak dětí mladších 15 let, které jsou podezřelé, že se dopustily činu jinak trestného.

„Čl. 7

Zásady provádění některých úkonů.

Je-li jako svědek vyslýcháno dítě mladší 15 let nebo mladistvý o okolnostech, jejichž oživování v paměti by vzhledem k věku mohlo nepříznivě ovlivňovat jeho duševní a mravní vývoj, postupuje policejní orgán podle právního předpisu.

(2) Dítěti mladšímu 15 let a mladistvému lze při výslechu klást otázky jen prostřednictvím orgánu činného v trestním řízení.

(3) Při předání prvotní informace dítěti mladšímu 15 let jako zvlášť zranitelné oběti podle právního předpisu je třeba vzhledem k jeho omezené způsobilosti k právním úkonům poučit vždy také jeho zákonného zástupce, u mladistvého v odůvodněných případech.

(4) Dítě mladší 15 let lze k úkonu předvolat prostřednictvím

- a) jeho zákonného zástupce,**
- b) orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo,**
- c) soudem ustanoveného opatrovníka.**

(5) *Vyžaduje-li závažnost a neodkladnost prováděného úkonu předvedení dítěte mladšího 15 let, je prováděno zpravidla policisty v občanském oděvu za použití služebního vozidla v civilním provedení. Je-li předvedení provedeno ze školy, nebo zařízení, policista zajistí přítomnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo jiné osoby mající zkušenosti s výchovou mládeže po celou dobu zákroků i úkonů. Pominou-li důvody předvedení, předá policista dítě mladší 15 let zpět do školy nebo zařízení, ze kterého je předvedeno, nebo zákonnému zástupci.*

(6) *O provádění úkonu s dítětem mladším 15 let je nutné vždy vyrozumět zákonného zástupce. Nelze-li zákonného zástupce z objektivních důvodů vyrozumět či věc nesnese odkladu, sepíše o tom policista úřední záznam a zákonného zástupce vyrozumí neprodleně poté.*

(7) *Úkony s dětmi mladšími 15 let nelze provádět v době od 22.00 do 06.00 hodin s výjimkou neodkladných nebo neopakovatelných úkonů a případů nebezpečí z prodlení u zločinů. Tyto úkony se provádí vždy za přítomnosti orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo jiné osoby mající zkušenosti s výchovou mládeže.*

(8) *Úkon s dítětem mladším 15 let či mladistvým*

a) podezřelým z protiprávního jednání, u něhož je to vhodné vzhledem k jeho rozumové a mravní vyspělosti,

b) jako zvlášť zranitelnou oběť, se provádí zpravidla ve speciální výslechové místnosti. Pokud speciální výslechová místnost není k dispozici, nebo provedení úkonu v ní není pro dítě mladší 15 let či mladistvého výhodné, provede se tento úkon na jiném místě, které s ohledem na okolnosti případu a duševní a mravní vývoj dítěte mladšího 15 let či mladistvého může přispět ke správnému provedení úkonu a k dosažení žádoucího výsledku. S ohledem na okolnosti případu se pořídí zvukový a obrazový záznam, který lze za podmínek stanovených právním předpisem^{6a}) použít v řízení před soudem jako důkaz.“.

10 Závěr

Tento text představuje souhrn základních legislativních východisek nezbytných pro práci školských poradenských zařízení jako školských zařízení, které jsou součástí vzdělávací soustavy České republiky. Nezabývá se však právní úpravou samotné odborné činnosti školských poradenských zařízení, tedy samotného průběhu poskytování speciálně-pedagogických a psychologických poradenských služeb dětem, žákům a studentům v souvislosti s jejich vzděláváním ve škole či školském zařízení (uvedené přesahuje věcný rámec tohoto příspěvku).

11 Zdroje

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, školský zákon. (2004). Praha: Tiskárna Ministerstva vnitra.

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. (2004).

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. (2012).

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. (1999).

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. (2013).

<http://www.msmt.cz>

<http://www.ospod.cz/informace/mpsv/metodika/dalsi-metodiky-a-stanoviska/>

<http://www.ochrance.cz>

Školská legislativa pro školy

Autorka textu: Mgr. Pavla Katzová

Vystudovala Právnickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně. Působila na MŠMT v sekci legislativy a práva. Následně působila jako místopředsedkyně Sdružení soukromých škol Čech, Moravy a Slezska z.s.

Anotace vzdělávacího programu:

Vzdělávací program je zaměřen na základní orientaci ve školském zákoně, zákoně o pedagogických pracovnících a příslušných prováděcích právních předpisech z pohledu působnosti a činnosti školních poradenských pracovišť.

Dále je součástí vzdělávacího programu základ právní úpravy poměrů mezi rodiči (a dalšími zákonnými zástupci) a nezletilými dětmi, a to právě s přesahem na činnost škol (školních poradenských pracovišť).

Pozornost bude věnována také spolupráci s orgány sociálně-právní ochrany dětí a Policií České republiky.

Cílová skupina vzdělávacího programu:

- a. pedagogičtí pracovníci mateřských škol, základních škol a středních škol, VOŠ.

1 Úvod

Tento vzdělávací program představuje určité právní minimum nezbytné pro práci pedagogického pracovníka školy působícího ve školním poradenském pracovišti. Činnost škol – školních poradenských pracovišť je regulována zejména školskými právními předpisy, zprostředkovaně je však pro řádný výkon činnosti těchto školských zařízení nezbytná také orientace v oblasti rodinného práva, sociálně-právní ochrany dětí a dalších oblastech právní úpravy.

Smyslem tohoto metodického materiálu je tedy upozornit na nejdůležitější ustanovení právních předpisů z těchto oblastí, problematické situace a jejich řešení a zdroje případných dalších informací a pomoci.

2 Postavení školních poradenských pracovišť v českém vzdělávacím systému

Se **školními poradenskými pracovišti** (s vymezením tohoto pojmu) školský zákon výslovně nepočítá. Veškeré povinnosti a působnost v oblasti poradenské a preventivní role školy (viz dále část 2.3) světuje školský zákon přímo škole (neurčuje konkrétní pedagogické pracovníky či pracovníka, který tyto povinnosti a působnost vůči dětem, žákům a studentům, popřípadě zákonným zástupcům nezletilých dětí a žáků, plní).

Pojem školní poradenské pracoviště zavádí až vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů. Konkrétně § 7 této vyhlášky stanoví: „*Ředitel základní, střední a vyšší odborné školy zabezpečuje poskytování poradenských služeb ve škole školním poradenským pracovištěm, ve kterém působí **zpravidla výchovný poradce a školní metodik prevence**, kteří spolupracují zejména s třídními učiteli, učiteli výchov, případně s dalšími pedagogickými pracovníky školy. Poskytování poradenských služeb ve škole **může být zajišťováno i školním psychologem nebo školním speciálním pedagogem**.*“.

S vytvořením školního poradenského pracoviště, jehož prostřednictvím škola (ředitel školy) zabezpečuje poskytování poradenských služeb ve škole, se tedy výslovně počítá pouze v případě **základních škol, středních škol a vyšších odborných škol**. Mateřské školy, ZUŠ a jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky školní poradenské pracoviště vytvářet nemusejí.

Školní poradenské pracoviště by mělo být **zpravidla tvořeno výchovným poradcem a školním metodikem prevence**. Z navazujících právních předpisů vyplývá, že jak činnost výchovného poradce, tak činnost školního metodika prevence jsou považovány za specializované činnosti učitele, k jejichž výkonu je třeba splnit další kvalifikační předpoklady stanovené v § 8 a § 9 vyhlášky č. 317/2005 Sb. o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků.

Za výkon těchto specializovaných činností učitelem školy (tedy nikoliv za splnění dalších kvalifikačních předpokladů, ale za skutečný výkon daných činností na základě pověření ředitelem školy) pak učitelé ve školách zřizovaných státem, krajem, obcí nebo svazkem obcí

náleží tzv. specializační příplatek **specializační příplatek pedagogického pracovníka podle § 133 zákoníku práce**: „Pedagogickému pracovníkovi, který vedle přímé pedagogické činnosti vykonává také specializované činnosti, k jejichž výkonu jsou nezbytné další kvalifikační předpoklady, se poskytuje příplatek ve výši 1 000 až 2 000 Kč měsíčně. Konkrétní výši tohoto příplatku v rámci daného rozmezí stanoví ředitel školy.

S činností výchovného poradce ve školách zřizovaných státem, krajem, obcí nebo svazkem obcí je vedle toho spojen také **nárok na snížení týdenního rozsahu přímé vyučovací povinnosti**, a to v návaznosti na počet žáků dané školy – viz § 3 odst. 3 nařízení vlády č. 75/2005 Sb., o stanovení rozsahu přímé vyučovací, přímé výchovné, přímé speciálně pedagogické a přímé pedagogicko-psychologické činnosti pedagogických pracovníků.

Postupem času se v řadě škol stávají součástí školních poradenských pracovišť také **školní psychologové či speciální pedagogové**. Na rozdíl od činnosti výchovného poradce či metodika prevence se v těchto případech již nejedná o specializované činnosti, které vykonávají učitelé vedle své standardní přímé pedagogické činnosti, ale o **samostatné druhy pedagogických pracovníků** vymezených v § 2 odst. 2 zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, se samostatně stanovenými podmínkami odborné kvalifikace.

V současné době jsou činnosti školního psychologa a speciálního pedagoga ve školách zajišťovány zejména prostřednictvím projektů spolufinancovaných EU (tzv. šablony), a to s jasně vymezeným časovým ohraničením. Druhým nejčastějším způsobem je zajištění této podpory prostřednictvím podpůrných opatření při vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v souladu s podmínkami stanovenými § 16 školského zákona a vyhlášky č. 27/2016 Sb.

Vzhledem k tomu, že dosud není připraveno systémové řešení, jehož prostřednictvím by bylo možné finančně zajistit práci školních psychologů a speciálních pedagogů ve všech základních a středních školách, nejsou tyto pedagogické pozice v rámci školního poradenského pracoviště povinné, a záleží na podmínkách každé jednotlivé školy, zda budou v rámci školního poradenského pracoviště působit či nikoliv.

Pokud jde o konkrétní náplň činnosti školního poradenského pracoviště, je nezbytné vycházet zejména z § 7 odst. 2 až 5 vyhlášky č. 72/2005 Sb., podle kterých:

(2) Ve škole jsou zajišťovány poradenské služby v rozsahu odpovídajícím počtu a vzdělávacím potřebám žáků školy zaměřené zejména na

- a) poskytování podpůrných opatření pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami,*
- b) sledování a vyhodnocování účinnosti zvolených podpůrných opatření,*
- c) prevenci školní neúspěšnosti,*
- d) kariérové poradenství spojující vzdělávací, informační a poradenskou podporu k vhodné volbě vzdělávací cesty a pozdějšímu profesnímu uplatnění,*
- e) podporu vzdělávání a sociálního začleňování žáků z odlišného kulturního prostředí a s odlišnými životními podmínkami,*
- f) podporu vzdělávání žáků nadaných a mimořádně nadaných,*

g) průběžnou a dlouhodobou péči o žáky s výchovnými či vzdělávacími obtížemi a vytváření příznivého sociálního klimatu pro přijímání kulturních a jiných odlišností ve škole a školském zařízení,

h) včasnou intervenci při aktuálních problémech u jednotlivých žáků a třídních kolektivů,

i) předcházení všem formám rizikového chování včetně různých forem šikany a diskriminace,

j) průběžné vyhodnocování účinnosti preventivních programů uskutečňovaných školou,

k) metodickou podporu učitelům při použití psychologických a speciálně pedagogických postupů ve vzdělávací činnosti školy,

l) spolupráci a komunikaci mezi školou a zákonnými zástupci,

m) spolupráci školy při poskytování poradenských služeb se školskými poradenskými zařízeními.

(3) Škola zpracovává a uskutečňuje program poradenských služeb ve škole, který zahrnuje popis a vymezení rozsahu činností pedagogických pracovníků uvedených v odstavci 1, preventivní program školy včetně strategie předcházení školní neúspěšnosti, šikaně a dalším projevům rizikového chování.

(4) Pedagogičtí pracovníci uvedení v odstavci 1 se podílejí na zajišťování podpůrných opatření pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, poskytují součinnost školským poradenským zařízením a spolupracují s orgány veřejné moci za účelem ochrany práv žáků.

(5) Škola spolupracuje se školským poradenským zařízením také v oblasti dalších služeb zajišťovaných pro žáky podle standardních činností uvedených v přílohách č. 1 a 2 k této vyhlášce a služeb zajišťovaných školou.“

3 Práva a povinnosti pracovníků školních poradenských pracovišť škol

Školský zákon v současné době na zákonné úrovni vymezuje základní práva a povinnosti všech pedagogických pracovníků působících ve školách i školských zařízeních.

V souladu s § 22a školského zákona **mají všichni pedagogičtí pracovníci při výkonu své pedagogické činnosti právo:**

- na zajištění podmínek potřebných pro výkon jejich pedagogické činnosti, zejména na ochranu před fyzickým násilím nebo psychickým nátlakem ze strany dětí, žáků, studentů nebo zákonných zástupců dětí a žáků a dalších osob, které jsou v přímém kontaktu s pedagogickým pracovníkem ve škole,
- aby nebylo do jejich přímé pedagogické činnosti zasahováno v rozporu s právními předpisy,
- na využívání metod, forem a prostředků dle vlastního uvážení v souladu se zásadami a cíli vzdělávání při přímé vyučovací, výchovné, speciálně pedagogické a pedagogicko-psychologické činnosti,
- volit a být voleni do školské rady, pokud je zřízena,
- na objektivní hodnocení své pedagogické činnosti.

Školský zákon výslovně nestanoví, kdo je povinen naplnění těchto práv konkrétnímu pedagogickému pracovníkovi garantovat. S ohledem na to, že pedagogický pracovník je v souvislosti s výkonem své pedagogické činnosti v přímém právním vztahu pouze vůči svému

zaměstnavateli (právnícké osobě vykonávající činnost školy) je tímto nositelem **ředitel tohoto právního subjektu**.

Souhrnu výše uvedených práv odpovídají také povinnosti pedagogických pracovníků vyjádřené v § 22b školského zákona:

Pedagogický pracovník je povinen

- vykonávat pedagogickou činnost v souladu se zásadami a cíli vzdělávání,
- chránit a respektovat práva dítěte, žáka nebo studenta,
- chránit bezpečí a zdraví dítěte, žáka a studenta a předcházet všem formám rizikového chování ve školách a školských zařízeních,
- svým přístupem k výchově a vzdělávání vytvářet pozitivní a bezpečné klima ve školním prostředí a podporovat jeho rozvoj,
- zachovávat mlčenlivost a chránit před zneužitím osobní údaje, informace o zdravotním stavu dětí, žáků a studentů a výsledky poradenské pomoci školského poradenského zařízení a školního poradenského pracoviště, s nimiž přišel do styku,
- poskytovat dítěti, žákovi, studentovi nebo zákonnému zástupci nezletilého dítěte nebo žáka informace spojené s výchovou a vzděláváním.

Opět se jedná o povinnosti, které jsou přímo ze zákona (aniž by musely být vtěleny do pracovní náplně či pracovního řádu zaměstnavatele) **součástí pracovněprávních povinností všech pedagogických pracovníků**.

4 Zákonné vymezení práv a povinností dětí, žáků a studentů a jejich zákonných zástupců při vzdělávání a poskytování školských služeb

Pro následnou správnou aplikaci konkrétních ustanovení školského zákona (§ 16 a následujících) a prováděcích právních předpisů (vyhlášky č. 72/2005 Sb. a vyhlášky č. 27/2016 Sb.) **je nezbytné znát také základní práva a povinnosti samotných dětí, žáků a studentů a zákonní zástupci nezletilých při vzdělávání a při poskytování vzdělávání a poradenských služeb školami.**

V souladu s § 21 školského zákona **mají děti, žáci a studenti a zákonní zástupci nezletilých zejména právo:**

- na vzdělávání a školské služby podle školského zákona,
- na informace o průběhu a výsledcích svého vzdělávání,
- vyjadřovat se ke všem rozhodnutím týkajícím se podstatných záležitostí jejich vzdělávání,
- na informace a **poradenskou pomoc školy** nebo školského poradenského zařízení.

Tato práva představují zákonný základ pro následnou konkretizaci procesních postupů v § 16 a následujících školského zákona, vyhlášce č. 72/2005 Sb. a vyhlášce č. 27/2016 Sb.

Podstatné je, že jako zákonný základ mají podobu určitého výkladového vodítka v případě vzniku sporných situací.

Práva těchto subjektů jsou opět zrcadlena jejich povinnostmi vymezenými v § 22 školského zákona:

Žáci a studenti a zákonní zástupci nezletilých jsou povinni:

- dodržovat školní a vnitřní řád, plnit pokyny školy a školského zařízení k ochraně zdraví a bezpečnosti, s nimiž byli seznámeni
- plnit pokyny pedagogických pracovníků školy a školského zařízení vydané v souladu s právními předpisy a školním nebo vnitřním řádem
- informovat školu a školské zařízení o změně zdravotní způsobilosti, zdravotních obtížích dítěte nebo jiných závažných skutečnostech, které by mohly mít vliv na průběh vzdělávání
- oznamovat škole a školskému zařízení údaje vedené ve školní matrice a další údaje, které jsou podstatné pro průběh vzdělávání, nebo bezpečnost dítěte, žáka či studenta a změny v těchto údajích.

Toto obecné vymezení povinností je opět **zákonným východiskem pro navazující pravidla** týkající se předávání údajů a informací pro anamnestické účely, pro účely poskytnutí samotné poradenské služby, vedení dokumentace školy při poskytování poradenských služeb ve školním poradenském pracovišti apod..

5 Obsah a proces poskytování poradenských služeb školním poradenským pracovištěm školy

V souladu s § 1 odst. 2 vyhlášky č. 72/2005 Sb. poskytují školy bezplatně standardní poradenské služby v rozsahu uvedeném v příloze č. 3 k této vyhlášce.

V případě výchovného poradce a metodika prevence (jako v zásadě povinné součástí školního poradenského pracoviště každé základní školy, střední školy a vyšší odborné školy) se jedná o tyto služby:

„I. Standardní činnosti výchovného poradce

I.1. Poradenské činnosti:

1. Kariérové poradenství a poradenská pomoc při rozhodování o další vzdělávací a profesní cestě žáků, tj. zejména:

- a) koordinace mezi hlavními oblastmi kariérového poradenství - kariérovým vzděláváním a diagnosticko-poradenskými činnostmi zaměřenými k volbě vzdělávací cesty žáka,**
- b) základní skupinová šetření k volbě povolání, administrace, zpracování a interpretace zájmových dotazníků v rámci vlastní odborné kompetence a analýzy preferencí v oblasti volby povolání žáků,**

c) individuální šetření k volbě povolání a individuální poradenství v této oblasti ve spolupráci s třídním učitelem,

d) poradenství zákonným zástupcům s ohledem na očekávání a předpoklady žáků ve spolupráci s třídním učitelem,

e) spolupráce se školskými poradenskými zařízeními a středisky výchovné péče při zajišťování poradenských služeb přesahujících kompetence školy,

f) zajišťování skupinových návštěv žáků školy v informačních poradenských střediscích krajských poboček Úřadu práce České republiky a poskytování informací žákům a zákonným zástupcům o možnosti individuálního využití informačních služeb těchto středisek,

g) poskytování služeb kariérového poradenství žákům cizincům se zřetelem k jejich speciálním vzdělávacím potřebám.

2. Vyhledávání a orientační šetření žáků, jejichž vývoj a vzdělávání vyžadují zvláštní pozornost a příprava návrhů na další péči o tyto žáky, včetně spolupráce na přípravě, kontrole a evidenci plánu pedagogické podpory pro žáky s potřebou podpůrného opatření v 1. stupni.

3. Zprostředkování vstupní a průběžné diagnostiky speciálních vzdělávacích potřeb a mimořádného nadání a intervenčních činností pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami nebo mimořádně nadané žáky ve školských poradenských zařízeních.

4. Spolupráce se školskými poradenskými zařízeními při zajišťování podpůrných opatření pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a intervenčních činností pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.

5. Příprava podmínek pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ve škole, koordinace poskytování poradenských služeb těmto žákům školou a školskými poradenskými zařízeními a koordinace vzdělávacích opatření u těchto žáků.

6. Poskytování služeb kariérového poradenství pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a zejména pro žáky uvedené v § 16 odst. 9 školského zákona.

I.II. Metodické a informační činnosti

1. Metodická pomoc pedagogickým pracovníkům školy:

a) v otázkách kariérového rozhodování žáků,

b) s přípravou a vyhodnocováním plánu pedagogické podpory,

c) s naplňováním podpůrných opatření ve vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami,

d) s tvorbou a vyhodnocováním individuálních vzdělávacích plánů,

e) v práci s nadanými a mimořádně nadanými žáky.

2. Zprostředkování nových metod pedagogické diagnostiky a intervence pedagogickým pracovníkům školy.

3. Metodická pomoc pedagogickým pracovníkům školy v otázkách kariérového rozhodování žáků, integrace, individuálních vzdělávacích plánů, práce s nadanými žáky apod.

4. Předávání odborných informací z oblasti kariérového poradenství a péče o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami pedagogickým pracovníkům školy.

5. Poskytování informací o činnosti školy, školských a dalších poradenských zařízení v regionu, o jejich zaměření, kompetencích a o možnostech využívání jejich služeb žákům a jejich zákonným zástupcům.

6. *Shromažďování odborných zpráv a informací o žácích v poradenské péči dalších poradenských zařízení a jejich zajištění v souladu se zákonem o ochraně osobních údajů.*
7. *Vedení písemných záznamů umožňujících doložit rozsah a obsah činnosti výchovného poradce, navržená a realizovaná opatření.*

II. Standardní činnosti školního metodika prevence

II. I. Metodické a koordinační činnosti

1. *Koordinace tvorby, kontrola, evaluace a participace při realizaci minimálního preventivního programu školy.*
2. *Koordinace a participace na realizaci aktivit školy zaměřených na prevenci záškoláctví, závislostí, násilí, vandalismu, sexuálního zneužívání, zneužívání sektami, rasismu a xenofobie, prekriminálního a kriminálního chování, rizikových projevů sebepoškozování a dalších projevů rizikového chování.*
3. *Metodické vedení činnosti pedagogických pracovníků školy v oblasti prevence rizikového chování. Vyhledávání a nastavení vhodné podpory směřující k odstranění rizikového chování.*
4. *Koordinace vzdělávání pedagogických pracovníků školy v oblasti prevence rizikového chování.*
5. *Individuální a skupinová práce se žáky a studenty s obtížemi v adaptaci, se sociálně-vztahovými problémy, s rizikovým chováním a problémy, které negativně ovlivňují jejich vzdělávání.*
6. *Koordinace přípravy a realizace aktivit zaměřených na zapojování multikulturních prvků do vzdělávacího procesu a na integraci žáků/cizinců; prioritou v rámci tohoto procesu je prevence rasismu, xenofobie a dalších jevů, které souvisejí s přijímáním odlišnosti.*
7. *Koordinace spolupráce školy s orgány státní správy a samosprávy, které mají v kompetenci problematiku prevence rizikového chování, s metodikem preventivních aktivit v poradně a s poradenskými, terapeutickými, preventivními, krizovými, a dalšími odbornými pracovišti, zařízeními a institucemi, které působí v oblasti prevence rizikového chování.*
8. *Kontaktování odpovídajícího odborného pracoviště a participace na intervenci a následné péči v případě akutního výskytu rizikového chování.*
9. *Shromažďování odborných zpráv a informací o žácích v poradenské péči specializovaných poradenských zařízení v rámci prevence rizikového chování v souladu se zákonem o ochraně osobních údajů.*
10. *Vedení písemných záznamů umožňujících doložit rozsah a obsah činnosti školního metodika prevence, navržená a realizovaná opatření.*

II. II. Informační činnosti

1. *Zajišťování a předávání odborných informací o problematice rizikového chování, o nabídkách programů a projektů, o metodách a formách specifické primární prevence pedagogickým pracovníkům školy.*
2. *Prezentace výsledků preventivní práce školy, získávání nových odborných informací a zkušeností.*
3. *Vedení a průběžné aktualizování databáze spolupracovníků školy pro oblast prevence rizikového chování, zejména orgánů státní správy a samosprávy, středisek výchovné péče,*

poskytovatelů sociálních služeb, zdravotnických zařízení, Policie České republiky, orgánů sociálně-právní ochrany dětí, nestátních organizací působících v oblasti prevence, center krizové intervence a dalších zařízení, institucí a jednotlivých odborníků.

4. Předávání informací a zpráv o realizovaných preventivních programech zákonným zástupcům, pedagogickým pracovníkům školy a školskému poradenskému zařízení.

5. Vedení dokumentace, evidence a administrativa související se standardními činnostmi v souladu se zákonem o ochraně osobních údajů a předávání informací o realizovaných preventivních programech školy pro potřeby zpracování analýz, statistik a krajských plánů prevence.

II. III. Poradenské činnosti

1. Vyhledávání a orientační šetření žáků s rizikem či projevy rizikového chování; poskytování poradenských služeb těmto žákům a jejich zákonným zástupcům, případně zajišťování péče odpovídajícího odborného pracoviště ve spolupráci s třídními učiteli.

2. Spolupráce s třídními učiteli při zachycování varovných signálů spojených s možností rozvoje rizikového chování u jednotlivých žáků a tříd a participace na sledování úrovně rizikových faktorů, které jsou významné pro rozvoj rizikového chování ve škole.

3. Příprava podmínek pro integraci žáků se specifickými poruchami chování ve škole a koordinace poskytování poradenských a preventivních služeb těmto žákům školou a specializovanými školskými zařízeními. “.

I v případě poradenských služeb poskytovaných školním poradenským pracovištěm platí, že v souladu s § 1 odst. 2 vyhlášky č. 72/2005 Sb. jsou individuální poradenské služby poskytovány **výhradně na základě žádosti zákonného zástupce nezletilého žáka, pokud poskytování poradenských služeb nenařídil svým rozhodnutím orgán veřejné moci (soud nebo OSPOD).**

I v případě individuálních poradenských služeb poskytovaných školním poradenským pracovištěm školy se dále uplatní také povinnost **předchozí informovanosti příjemce poradenské služby, a to prostřednictvím formuláře uvedeného v příloze č. 5 vyhlášky č. 72/2005 Sb. a předchozího informovaného souhlasu s poskytováním poradenské služby.**

Konečně vyhláška konkrétně určuje, jakou **dokumentaci** je škola povinna o poskytované poradenské pomoci vést, a to v § 4 odst. 2 a 3 vyhlášky č. 72/2005 Sb.

6 Zákonná působnost a pravomoc školských poradenských zařízení

Školská poradenská zařízení (pedagogicko-psychologické poradny a speciálně pedagogická centra) jsou **základními odbornými partnery pro pracovníky školních poradenských pracovišť**. Z tohoto důvodu jsou pro přehlednost a informovanost na tomto místě uvedeny konkrétní zákonné pravomoci školských poradenských zařízení mající svůj dopad do vzdělávání konkrétního dítěte, žák a studenta a s tím spojených činností školy (včetně školního poradenského pracoviště).

Jedná se o následující **případy**:

- § 16 až § 16b školského zákona – poradenská pomoc školského poradenského zařízení v souvislosti se vzděláváním dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami – výsledkem této pomoci je **zpráva a doporučení podle § 16a školského zákona**;
- § 17 školského zákona – **vyjádření** školského poradenského zařízení jako součást žádosti zákonného zástupce mimořádně nadaného žáka o jeho přearažení do vyššího ročníku bez absolvování předchozího ročníku;
- § 18 – **písemné doporučení** školského poradenského zařízení jako podmínka pro povolení individuálního vzdělávacího plánu žáka či studenta se speciálními vzdělávacími potřebami či mimořádným nadáním (pokud se nejedná o podpůrné opatření podle § 16 odst. 2 písm. f);
- § 34 odst. 6 – **písemné vyjádření** školského poradenského zařízení, které si může vyžádat ředitelka mateřské školy před přijetím dítěte s hendikepou uvedeným v § 16 odst. 9 školského zákona do mateřské školy;
- § 35 – **doporučení** k ukončení vzdělávání v mateřské škole ve zkušební době;
- § 36 odst. 3 – **doporučující vyjádření** jako podmínka pro dřívějšímu zahájení povinné školní docházky dítěte;
- § 37 – **doporučující posouzení** jako podmínka pro povolení odkladu povinné školní docházky dítěte;
- § 41 – **vyjádření** k žádosti o povolení individuálního vzdělávání v rámci povinné školní docházky;
- § 42 – **doporučující posouzení** jako podklad pro rozhodnutí krajského úřadu o způsobu vzdělávání dítěte s hlubokým mentálním postižením v rámci povinné školní docházky;
- § 47 odst. 2 – **písemné doporučení** k zařazení dítěte do přípravné třídy základní školy;
- § 48a – **písemné doporučení** k zařazení dítěte do třídy přípravného stupně základní školy speciální;
- § 49 – **písemné doporučení** k převedení žáka do vzdělávacího programu školy podle § 16 odst. 9 nebo základní školy speciální;
- § 60b – **vyjádření** k uzpůsobení podmínek pro konání jednotné přijímací zkoušky v rámci přijímacího řízení ke střednímu vzdělávání.

V současné době se pozornost vzdělávacího systému soustředí zejména na působnost školských poradenských zařízení vycházející z § 16 a následujících školského zákona. Pro tuto působnost také školský zákon s účinností od 1. září 2016 zavedl v § 16b **institut tzv. revize**.

Je nezbytné zdůraznit, že institut revize podle § 16b školského zákona **se vztahuje pouze k doporučením a zprávám školského poradenského zařízení vydaného podle § 16a školského zákona**, tedy zprávy a doporučení vztahující se ke zjišťování speciálních vzdělávacích potřeb dětí, žáků a studentů, a s tím souvisejícího doporučení podpůrných opatření při vzdělávání či poskytování školských služeb dítěti, žákovi či studentovi se speciálními vzdělávacími potřebami či doporučení vzdělávání ve „speciální“ škole či třídě.

Institut revize se nevztahuje k jiným výstupům školských poradenských zařízení realizovaným podle jiných (výše uvedených) ustanovení školského zákona a za jiným účelem.

Pokud tedy žádost o revizi směřuje proti výsledku činnosti školského poradenského zařízení realizovanému podle jiného zákonného ustanovení, nezbyvá Národnímu ústavu ve vzdělávání (reviznímu pracovišti) nic jiného, než tuto žádost odmítnout s ohledem na nedostatek zákonných kompetencí k jejich prošetření (případně jí podle jejího charakteru postoupit k vyřízení jiným, k tomu kompetentním orgánům či institucím).

7 Kdo je zákonným zástupcem nezletilého dítěte?

V současné době nabývá (kdy přibývá případů, ve kterých není rodinně-právní uspořádání rodiny klienta školského poradenského zařízení zcela standardní) je nezbytné, aby se pracovníci školních poradenských pracovišť alespoň základním způsobem orientovali také v občanskoprávní legislativě týkající se právních poměrů mezi rodiči a dětmi a s tím souvisejících právních vztahů k tzv. třetím osobám.

Tuto právní úpravu nalezneme v občanském zákoníku, konkrétně v jeho ustanoveních § 855 až § 975.

Zároveň je však třeba zmínit také § 183 školského zákona, podle kterého je zákonným zástupcem pro účely tohoto zákona osoba, která je v souladu se zákonem nebo rozhodnutím soudu oprávněna jednat za dítě nebo nezletilého žáka. To znamená, že pojem „zákonný zástupce“ v sobě v konkrétních případech zahrnuje i jiné osoby oprávněné nezletilé dítě právně zastupovat, než jsou rodiče, a to vždy v tom rozsahu, který vyplývá přímo ze zákona nebo z konkrétního rozhodnutí soudu.

7.1 Rodiče dítěte

V souladu s § 865 odst. 1 občanského zákoníku platí, že **rodičovská odpovědnost náleží stejně oběma rodičům nezletilého dítěte**. Součástí rodičovské odpovědnosti je i **zastupování dítěte** v právních jednáních, ke kterým není způsobilé.

To znamená, že právo a zároveň povinnost zastupovat nezletilé dítě mají ze zákona oba rodiče, přičemž je nerozhodné, zda rodiče žijí ve společné domácnosti, zda jsou manželé či zda byli rozvedeni (a dítě bylo svěřeno do péče pouze jednomu z rodičů).

Uvedené je pak ještě zopakováno v § 892 odst. 2 občanského zákoníku – „*Rodiče zastupují dítě společně, jednat však může každý z nich; ustanovení § 876 odst. 3 platí obdobně.*“.

To znamená, že v praxi je a bude zcela v pořádku, pokud žádost o poskytnutí individuální poradenské služby ze strany školy podepíše pouze jeden z rodičů dítěte, pokud je škola **v dobré víře!!!**

Ovšem v okamžiku, kdy škola o dobrou víru přijde - druhý rodič vyjádří svůj nesouhlas s poskytnutím individuální poradenské služby ze strany školy či z předchozí komunikace s rodiči je zřejmé, že mezi nimi nepanuje ve věci péče o jejich dítě shoda, **nemůže být v poskytování poradenské služby pokračováno, dokud se rodiče nedohodnou na dalším postupu, či dokud za ně v dané záležitosti nerozhodne soud ve smyslu § 893 občanského zákoníku.**

7.2 Osvojitel dítěte

Osvojením se rozumí přijetí cizí osoby za vlastní. O osvojení vždy rozhoduje soud.

Osvojitel, popřípadě osvojitelé se zapisí do matriky jako rodič, popřípadě rodiče dítěte. Osvojit lze nezletilé dítě, které nenabylo plné svéprávnosti.

Osvojitelé mají stejnou rodičovskou odpovědnost jako by byli biologickými rodiči (včetně práv a povinností při zastupování dítěte).

Osvojením zaniká příbuzenský poměr mezi osvojencem a původní rodinou.

To znamená, že vše, co bylo výše řečeno o zastupování nezletilého dítěte jeho rodičem, platí i pro zastupování nezletilého dítěte jeho osvojitelem.

Osvojení vzniká pouze na základě pravomocného rozhodnutí soudu, jehož předložení si v případě pochybností může školské poradenské zařízení od osvojitele vyžádat.

7.3 Poručník

V souladu s § 928 občanského zákoníku platí, že není-li tu žádný z rodičů, který má a vůči svému dítěti vykonává rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu, soud jmenuje dítěti poručníka.

Dočasně může funkci tzv. veřejného poručníka vykonávat orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), a to do jmenování standardního poručníka soudem.

Poručník má postavení zákonného zástupce dítěte pouze v omezeném rozsahu, neboť zákon stanoví, že každé rozhodnutí poručníka **v nikoli běžné záležitosti týkající se dítěte musí být schváleno soudem**. K právnímu jednání poručníka, k němuž schází potřebný souhlas soudu, **se nepřihlíží**.

Poručnictví vzniká opět pouze na základě pravomocného rozhodnutí soudu, jehož předložení si v případě pochybností může školské poradenské zařízení od poručníka vyžádat.

Důležité:

Zákon výslovně nedefinuje, jaké záležitosti lze považovat za běžné a jaké již nikoliv. Určitým vodítkem však je formulace § 877 odst. 2 občanského zákoníku, podle kterého platí, že za „významnou záležitost se považují zejména nikoli běžné léčebné a obdobné zákroky, určení místa bydliště a volba vzdělání nebo pracovního uplatnění dítěte“. Argumentem a contrario tak lze dovodit, že záležitosti, které nejsou označeny za významné, jsou záležitostmi běžnými. Domnívám se tak, že podání žádosti o poskytnutí individuální poradenské služby ze strany školy lze za běžnou záležitost považovat a že k učinění tohoto právního jednání je poručník oprávněn i bez přivolení soudu (podobně se domnívám, že k tomuto právnímu jednání je oprávněn i pěstoun dítěte – viz dále).

7.4 Pěstoun a jiná osoba, které bylo dítě svěřeno do výchovy

V souladu s § 958 občanského zákoníku platí, že „nemůže-li o dítě osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník, může soud svěřit dítě do osobní péče pěstounovi. Pěstounská péče má přednost před péčí o dítě v ústavní výchově. Soud může svěřit dítě do pěstounské péče i na přechodnou dobu. **Rodiče mají vůči dítěti povinnosti a práva vyplývající z rodičovské odpovědnosti, s výjimkou práv a povinností, které zákon stanoví pěstounovi, ledaže soud z důvodů hodných zvláštního zřetele rozhodne jinak.**“

Dále platí, že pěstoun při výchově dítěte vykonává přiměřeně povinnosti a práva rodičů. Je povinen a oprávněn **rozhodovat jen o běžných záležitostech dítěte**, v těchto záležitostech dítě zastupovat a spravovat jeho jmění. Má povinnost informovat rodiče dítěte o jeho podstatných záležitostech. Vyžadují-li to okolnosti, stanoví další povinnosti a práva pěstouna soud.

Případy, ve kterých figuruje v rodinně právním uspořádání pěstoun, mohou být v praxi ty nejsložitější, neboť často vedle sebe jako zákonní zástupci dítěte figurují jak jeho rodiče, tak pěstoun (pěstouni), kteří v danou chvíli o dítě v souladu s rozhodnutím soudu osobně pečují. V těchto případech soudy také přistupují k tomu, že v rozhodnutí výslovně vymezují kompetence, které z právního pohledu vůči dítěti může pěstoun samostatně vykonávat.

Lze tak doporučit skutečně prostudovat rozhodnutí soudu v konkrétním případě, aby si školské poradenské zařízení mohlo být svým postupem jisté.

Obdobná situace je i v případě **jiné osoby, které bylo dítě svěřeno do péče** v souladu s § 953 občanského zákoníku. Zde se z právního pohledu uplatní v zásadě do samé jako v případě pěstounské péče, faktický rozdíl je v tom, že za tuto osobu je soudem přednostně vybírán příbuzný dítěte a tato osoba nemá nárok na čerpání dávek pěstounské péče.

7.5 Školská zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy

V praxi školských poradenských zařízení se lze samozřejmě setkat také s klienty – dětmi, jimž soud nařídil výkon ústavní či ochranné výchovy, která je vykonávána ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy (dětské domovy, dětské domovy se školou, výchovné ústavy a diagnostické ústavy).

V těchto školských zařízeních jsou umístovány jak děti, jejichž rodiče mají i nadále postavení zákonných zástupců dítěte (nejsou soudem zbaveni, omezeni či pozastaveni ve své rodičovské odpovědnosti), tak děti, u kterých tento zásah soud učinil.

Podstatné však je, že přímo zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve svém § 23 odst. 1 písm. l) stanoví, že **ředitel toho zařízení je oprávněn „zastoupit dítě v běžných záležitostech a pokud jeho zákonní zástupci neplní své povinnosti nebo nejeví o dítě skutečný zájem, je oprávněn zastoupit dítě i ve věcech zásadní důležitosti, vyžaduje-li to zájem dítěte“**.

Podstatné je, že zákon tuto kompetenci svěřuje pouze řediteli daného zařízení (nikoliv jinému zaměstnanci).

7.6 Zastupování na základě plné moci

Již i v praxi škol dochází k situacím, kdy se zákonní zástupci nechají při výkonu svých práv podle školského zákona zastupovat na základě plné moci (právním zástupcem či jinou osobou).

Uvedené vychází z § 441 občanského zákoníku, podle kterého platí, že „*ujednají-li si to strany, zastupuje jedna z nich druhou v ujednaném rozsahu jako zmocněnec. Zmocnitel uvede rozsah zástupčího oprávnění v plné moci. Netýká-li se zastoupení jen určitého právního jednání, udělí se plná moc v písemné formě.*“

Tomuto řešení nelze ze strany školy bránit, vždy je však nezbytné založit si předloženou plnou moc do dokumentace školy. Ty úkony, k nimž je zmocněnec zmocnitelem zmocněn, pak škola koná přímo vůči zmocněnci.

8 Spolupráce s orgány sociálně-právní ochrany dětí

Stále častější je spolupráce škol i školských poradenských zařízení s orgány sociálně- právní ochrany dětí. Z tohoto důvodu je nezbytné připomenout si základní právní východiska v této oblasti.

Sociálně-právní ochrana dětí spočívá v ochraně práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochraně oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění a v působení směřujícím k obnovení narušených funkcí rodiny.

Sociálně-právní ochraně dětí se věnuje zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dítěte, ve znění pozdějších předpisů.

Sociálně - právní ochrana dětí se zaměřuje na:

- děti, jejichž rodiče:
 - zemřeli;
 - neplní povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti (včetně opakované neposkytnutí součinnosti škole či školskému poradenskému zařízení);
 - nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti;

- děti, které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, požívají alkohol nebo návykové látky, živí se prostitucí, spáchaly trestný čin nebo čin jinak trestný, soustavně páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití;
- děti, které se opakovaně dopouští útěku od rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu;
- děti, na kterých byl spáchán trestný čin;
- děti, které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte;
- děti, které jsou žadateli o azyl odloučenými od svých rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu.

Orgánem sociálně-právní ochrany dětí, se kterým školy při výkonu své působnosti přicházejí do styku, je **obecní úřad obce s rozšířenou působností** (tzv. obec 3 s tím, že je v kompetenci každého tohoto obecního úřadu určit si v rámci své organizační struktury, jak bude konkrétně nazván odbor, který tuto působnost bude vykonávat).

Z § 10 odst. 4 zákona vyplývá zásadní povinnost státních orgánů, pověřených osob, **škol a školských zařízení** a zdravotnických zařízení oznámit OSPOD skutečnosti, které nasvědčují tomu, že jde o děti, na něž se zaměřuje sociálně-právní ochrana dětí, a to bez zbytečného odkladu po tom, kdy se o takové skutečnosti dozví. **Jakmile tedy pracovních školského poradenského zařízení dojde v rámci poskytování poradenské pomoci konkrétnímu dítěti k závěru, že by se mohlo jednat o dítě, na něž se zaměřuje sociálně-právní ochrana dětí (viz výše), je školské poradenské zařízení povinno toto oznámení neprodleně učinit!**

Dalším důležitým ustanovením je § 8 odst. 1 zákona, podle kterého **má dítě právo požádat OSPOD, jiné státní orgány, pověřené osoby, školy a školská zařízení a zdravotnická zařízení o pomoc při ochraně svého života a dalších svých práv;** tyto orgány jsou povinny poskytnout dítěti **odpovídající pomoc. Dítě má právo požádat o pomoc i bez vědomí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu.**

Odpovídající pomocí je třeba rozumět pomoc poskytnutou v mezích působnosti školského poradenského zařízení, v závažné krizové situaci však i mimo takovou působnost (tj. předmět činnosti); zpravidla se tedy bude jednat o základní poradenství nebo o zprostředkování krizové pomoci. Odpovídající pomocí nebo její součástí může být též oznámení situace dítěte orgánu sociálně-právní ochrany dětí či Policii České republiky.

Poslední věta daného ustanovení pak chrání bezpečí dítěte při vyhledání pomoci tím, že mu zajišťuje anonymitu. Vyplývá-li z okolností, že pro dítě ohrožujícím prostředím je jeho prostředí domácí, nebo vyjádří-li dítě požadavek, aby věc byla ze strany toho, koho dítě o pomoc požádalo, řešena bez vědomí rodičů nebo jiných osob odpovědných za jeho výchovu, je **škola povinna zachovat anonymitu dítěte vůči těmto osobám.** Jedná se tedy o ustanovení zvláštní ve vztahu k § 21 odst. 1 písm. b) školského zákona (podle kterého je škola povinna informovat zákonné zástupce o průběhu a výsledcích vzdělávání dítěte), neboť zde se nejedná o oblast vzdělávání (a s ním souvisejících školských služeb), ale o ochranu života a dalších práv dítěte.

Z příslušných ustanovení zákona vyplývají zejména následující **oprávnění, povinnosti a nástroje práce OSPOD**:

- poradenská činnost;
 - strukturované vyhodnocení situace dítěte;
 - sestavení a realizace IPOD (individuálního plánu ochrany dítěte);
 - rodinné konference, případové konference;
 - výkonná oprávnění:
 - uložení povinnosti využít pomoc odborného poradenského zařízení (včetně školských poradenských zařízení) nebo uložení povinnosti účastnit se prvního setkání se zapsaným mediátorem v rozsahu 3 hodin nebo terapie;
 - uložení výchovných opatření podle občanského zákoníku, pokud tak neučiní soud (napomenutí, dohled, omezení);
- (neučiní-li tak OSPOD, může o těchto výchovných opatřeních za stejných podmínek rozhodnout soud).
- zajištění neodkladné péče dítěti, které se ocitne bez péče přiměřené jeho věku;
 - sledování dodržování práv dítěte ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy;
 - podávání návrhů soudu:
 - na omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo pozastavení jejího výkonu; na nařízení ústavní výchovy na prodloužení nebo zrušení ústavní výchovy;
 - na svěření dítěte do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, na prodloužení doby trvání tohoto svěření a na zrušení rozhodnutí o svěření dítěte do tohoto zařízení; na vydání předběžného opatření u dítěte, jež se ocitlo bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny;
 - na nahrazení vůle zákonného zástupce v případě podezření, že zákonný zástupce jedná (či nejedná) v rozporu se zájmem svého dítěte.

Závěrem je nutné zmínit také povinnosti vyplývající z § 52 a § 53 zákona, podle kterého jsou **školy i školská poradenská zařízení**:

- povinny umožnit návštěvu dítěte ve škole nebo školském zařízení, a to i bez předchozího upozornění zákonného zástupce (zvláštní oprávnění zaměstnance OSPOD);
- povinny na výzvu OSPOD sdělit bezplatně veškeré údaje potřebné pro poskytnutí sociálně-právní ochrany (pasivně i aktivně).

2.8. Spolupráce s Policií České republiky

Přestože tato spolupráce nebude tak častá jako spolupráce s OSPOD, je na místě zmínit alespoň základní skutečnosti a citovat stěžejní ustanovení dotčených předpisů.

Ustanovení § 8 trestního řádu stanoví povinnost státních orgánů, právnických i fyzických osob bez zbytečného odkladu a bezúplatně **vyhovovat dožadání orgánů činných v trestním řízení**

při plnění jejich úkolů a oznamovat skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin.

Postavení osoby mladší 18 let v roli osoby vyslychané jako svědek upravuje § 102 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

„§

102

(1) Je-li jako svědek vyslychána osoba mladší než osmnáct let o okolnostech, jejichž ožívání v paměti by vzhledem k věku mohlo nepříznivě ovlivňovat její duševní a mravní vývoj, je třeba výslech provádět zvlášť šetrně a po obsahové stránce tak, aby výslech v dalším řízení zpravidla už nebylo třeba opakovat; k výslechu se přibere orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo jiná osoba mající zkušenosti s výchovou mládeže, která by se zřetelem na předmět výslechu a stupeň duševního vývoje vyslychané osoby přispěla k správnému vedení výslechu. Může-li to přispět k správnému provedení výslechu, mohou být přibráni i rodiče. Osoby, které byly takto přibrány, mohou navrhnout odložení úkonu na pozdější dobu a v průběhu provádění takového úkonu navrhnout jeho přerušení nebo ukončení, pokud by provedení úkonu nebo pokračování v něm mělo nepříznivý vliv na psychický stav vyslychané osoby. Nehrozí-li nebezpečí z prodlení, orgán činný v trestním řízení takovému návrhu vyhoví.

(2) V dalším řízení má být taková osoba vyslechnuta znovu jen v nutných případech. V řízení před soudem je možno na podkladě rozhodnutí soudu provést důkaz přečtením protokolu nebo přehráním obrazového a zvukového záznamu pořízeného o výslechu provedeném prostřednictvím videokonferenčního zařízení i bez podmínek uvedených v § 211 odst. 1 a 2. Osoba, která byla k výslechu přibrána, se podle potřeby vyslechne k správnosti a úplnosti zápisu, k způsobu, jímž byl výslech prováděn, jakož i k způsobu, jímž vyslychaná osoba vypovídala.

(3) Osobě mladší než 18 let lze klást otázky jen prostřednictvím orgánu činného v trestním řízení.

Výslechy dětí mladších 15 let provádějí specialisté, to znamená policisté, kteří mají zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží.

Zásady provádění výslechů a dalších úkonů trestního řízení s dětmi mladšími 15 let upřesňuje čl. 7 a čl. 8 **závazného pokynu policejního prezidenta č. 167/2010, o činnosti na úseku mládeže**. Tyto zásady se týkají jak dětí mladších 15 let v procesním postavení poškozených a svědků, tak dětí mladších 15 let, které jsou podezřelé, že se dopustily činu jinak trestného.

„Čl. 7

Zásady provádění některých úkonů

Je-li jako svědek vyslycháno dítě mladší 15 let nebo mladistvý o okolnostech, jejichž ožívání v paměti by vzhledem k věku mohlo nepříznivě ovlivňovat jeho duševní a mravní vývoj, postupuje policejní orgán podle právního předpisu.

(2) Dítěti mladšímu 15 let a mladistvému lze při výslechu klást otázky jen prostřednictvím orgánu činného v trestním řízení.

(3) Při předání prvotní informace dítěti mladšímu 15 let jako zvlášť zranitelné oběti podle

právního předpisu je třeba vzhledem k jeho omezené způsobilosti k právním úkonům poučit vždy také jeho zákonného zástupce, u mladistvého v odůvodněných případech.

(4) Dítě mladší 15 let lze k úkonu předvolat prostřednictvím

a) jeho zákonného zástupce,

b) orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo

c) soudem ustanoveného opatrovníka.

(5) Vyžaduje-li závažnost a neodkladnost prováděného úkonu předvedení dítěte mladšího 15 let, je prováděno zpravidla policisty v občanském oděvu za použití služebního vozidla v civilním provedení. Je-li předvedení provedeno ze školy, nebo zařízení, policista zajistí přítomnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo jiné osoby mající zkušenosti s výchovou mládeže po celou dobu zákroků i úkonů. Pominou-li důvody předvedení, předá policista dítě mladší 15 let zpět do školy nebo zařízení, ze kterého je předvedeno, nebo zákonnému zástupci.

(6) O provádění úkonu s dítětem mladším 15 let je nutné vždy vyrozumět zákonného zástupce.

Nelze-li zákonného zástupce z objektivních důvodů vyrozumět či věc nesnese odkladu, sepiše o tom policista úřední záznam a zákonného zástupce vyrozumí neprodleně poté.

(7) Úkony s dětmi mladšími 15 let nelze provádět v době od 22.00 do 06.00 hodin s výjimkou neodkladných nebo neopakovatelných úkonů a případů nebezpečí z prodlení u zločinů. Tyto úkony se provádí vždy za přítomnosti orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo jiné osoby mající zkušenosti s výchovou mládeže.

(8) Úkon s dítětem mladším 15 let či mladistvým

a) podezřelým z protiprávního jednání, u něhož je to vhodné vzhledem k jeho rozumové a mravní vyspělosti,

b) jako zvlášť zranitelnou oběť

se provádí zpravidla ve speciální výslechové místnosti. Pokud speciální výslechová místnost není k dispozici, nebo provedení úkonu v ní není pro dítě mladší 15 let či mladistvého výhodné, provede se tento úkon na jiném místě, které s ohledem na okolnosti případu a duševní a mravní vývoj dítěte mladšího 15 let či mladistvého může přispět ke správnému provedení úkonu a k dosažení žádoucího výsledku. S ohledem na okolnosti případu se pořídí zvukový a obrazový záznam, který lze za podmínek stanovených právním předpisem^{6a)} použít v řízení před soudem jako důkaz. “.

9 Závěr

Tento text představuje souhrn základních legislativních východisek nezbytných pro práci školních poradenských pracovišť škol a jejich spolupráci se školskými poradenskými zařízeními, OSPOD či Policií ČR.

10 Zdroje

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, školský zákon. (2004). Praha: Tiskárna Ministerstva vnitra.

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. (2004).

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. (2012).

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. (1999).

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. (2013).

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. (2005).

<http://www.msmt.cz>

<http://www.ospod.cz/informace/mpsv/metodika/dalsi-metodiky-a-stanoviska/>

<http://www.ochrance.cz>

Úpravy ŠVP pro žáky s LMP s minimálními požadovanými obsahy a výstupy v rámci RVP ZV

Autor textu: Mgr. Miloslav Majer

Vedoucí SPC v Jihočeském kraji, zaměřující se na děti s mentálním postižením.

Anotace

Legislativní rámec Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Minimální doporučená úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření pro žáka s lehkým mentálním postižením. Možnosti v rámci individuálního vzdělávacího plánu (úpravy a výběr učiva, nahrazení předmětu, úprava časové dotace). Očekávané výstupy v rámci Rámcového vzdělávacího programu pro základní školy speciální = nejnižší úroveň očekávaných výstupů pro žáka s lehkým mentálním postižením v rámci individuálního vzdělávacího plánu. Současné zkušenosti se zajištěním podpory ve vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením ve školách.

Cílová skupina

- a. pracovníci školských poradenských zařízení - psychologové a speciální pedagogové;
- b. pracovníci revizního pracoviště NÚV.

1 Úvod

Metodický materiál je určen nejen odborným pracovníkům Školských poradenských zařízení (především Speciálně pedagogických center pro žáky s mentálním postižením), ale i pedagogickým pracovníkům škol či tříd zřízených podle §16, odst. 9, Zákona č. 561/2004, Sb., kteří vzdělávají žáky s lehkým mentálním postižením. V těchto školách jsou žáci vzdělávání podle školního vzdělávacího programu, zpracovaného především dle minimálních doporučených úrovní daných v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání. Avšak u těchto žáků je nutné často přistoupit k úpravám v obsahu i výstupu ve vzdělávání, neboť i dané minimální doporučené úrovně a skladba předmětů jsou většinou nad jejich vzdělávacími možnostmi. Uplatnění najde tento materiál i mezi pracovníky Školních poradenských pracovišť a pedagogy základních škol hlavního vzdělávacího proudu, kteří vzdělávají tyto žáky v rámci individuální integrace a tvoří pro ně samostatný individuální vzdělávací plán.

Problémové oblasti

- nejednotnost výkladu Rámcové vzdělávacího programu pro základní vzdělávání při tvorbě Školního vzdělávacího programu;
- často se měnící legislativa, včetně úprav Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání;
- osobnost pedagoga a jeho vliv při zpracování a plnění individuálního vzdělávacího plánu
- -v základních školách hlavního vzdělávacího proudu:
 - neznalost problematiky vzdělávání žáků s mentálním postižením;
 - nepřiměřené nároky na žáka s mentálním postižením;
- -v základních školách dle §16/9 školského zákona žáci s lehkým mentálním postižením nezvládají naplňovat cíle školního vzdělávacího programu, zejména na II. Stupni základní školy.

2 Podpůrná opatření stanovená legislativou

Podrobný výčet podpůrných opatření obsahuje Vyhláška č. 27/2016 Sb. v platném znění. Zde se budeme ve spojitosti s žáky s lehkým mentálním postižením a v hraničním pásmu inteligence primárně věnovat:

- poradenské pomoci škol a školských poradenského zařízení;
- úpravě organizace, obsahu, hodnocení, forem, metodám vzdělávání a školských služeb
- v případě potřeby prodloužení délky středního nebo vyššího odborného vzdělávání až o dva roky;
- použití speciálních kompenzačních pomůcek;
- úprava očekávaných výstupů vzdělávání v mezích stanovených RVP a akreditovanými vzdělávacími programy;
- vzdělávání podle IVP;
- využití asistenta pedagoga;
- využití dalšího pedagogického pracovníka.

3 Žák s mentálním postižením a s oslabením kognitivního výkonu

Mentální postižení - vývojová porucha rozumových schopností demonstrující se především snížením kognitivních, řečových, pohybových a sociálních schopností s prenatální, perinatální i časně postnatální etiologií, která oslabuje adaptační schopnosti jedince.

Mentální retardace je dále dělena dle stupňů:

- Lehká mentální retardace, IQ 50–69;
- Středně těžká mentální retardace, IQ 35–49;
- Těžká mentální retardace, IQ 20–35;
- Hluboká mentální retardace, do 19 IQ.

Hovoříme-li o kognitivním oslabení, máme zpravidla na mysli jedince, jejichž poznávání je na nižší úrovni, než bychom čekali od dítěte jejich věku a vývojového stupně. V tradičním pojetí inteligence bychom řekli, že se jedná o dítě s podprůměrnými rozumovými schopnostmi či s tzv. hraničními rozumovými schopnostmi.

Kognitivní oslabení se projevuje zejména:

- při příjmu informací, kdy je jedinec konfrontován s novými informacemi (deficitem může být např. nedostatečná schopnost identifikovat situaci jako problém k řešení nebo nepřesné vnímání);
- při zpracování informací (deficitem může být například neschopnost hypotetického myšlení, nedostatečné porovnávání informací, nepřesná práce s pojmovým aparátem);
- při prezentaci informací jedincem, kdy má popsat meta-analytický proces myšlení či jinak ukázat, jak úkol vyřešil (oslabení při verbálním vyjádření řešení, nadměrná impulzivita, řešení úkolu metodou pokus a omyl apod.)

4 Rozdělení do stupňů podpůrných opatření s možností úprav obsahu vzdělávání

Podpůrná opatření prvního stupně slouží k dlouhodobé podpoře dětí, žáků a studentů při mírných obtížích ve vzdělávání nebo ke krátkodobé podpoře (max. 6 měsíců) při závažnějších obtížích ve vzdělávání. Podpůrná opatření I. stupně realizuje škola a pedagogičtí pracovníci v rámci své pedagogické činnosti. Cílovou skupinou jsou děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami, bez ohledu na příčiny znevýhodnění. Může se jednat o žáky po nemoci, během rozvodu jejich rodičů, či v jiné těžké životní situaci. V 1. stupni podpůrných opatření se úpravy obsahu vzdělávání neprovádějí, jedná se spíše o možnosti obohacování učiva nad rámec školního vzdělávacího programu. „*Formy obohacování se volí nejčastěji pro nadané a mimořádně nadané žáky podle charakteru jejich nadání. Cílem tohoto postupu je učivo prohloubit, rozšířit a obohatit o další informace, stimulovat procesy objevování a vyhledávání dalších souvislostí a vazeb, které dané téma vzdělávání nabízí....*“ (příloha Vyhlášky č. 27/2016, Sb.)

Podpůrná opatření druhého stupně odpovídají oslabení funkčních schopností nebo stanoveným potřebám žáka vyžadujícím při vzdělávání lehkou míru podpory. Jedná se např. o

žáky dlouhodobě selhávající. Ve 2. stupni podpůrných opatření se již objevují možnosti úprav obsahu vzdělávání žáka v dílčích oblastech, které žák nezvládá nebo je zvládá alternativním způsobem a to v závislosti na struktuře a charakteru jeho speciálních vzdělávacích potřeb. Pozornost je věnována také žákům s potřebou podpory ve vzdělávání z důvodu odlišných kulturních a životních podmínek (podpora rozvoje školních dovedností na počátku vzdělávání žáka, posílení přípravy na školní práci) a dále možnosti v rámci nejvyššího počtu povinných vyučovacích hodin posílení výuky českého jazyka nebo výuky českého jazyka jako jazyka cizího.

Podpůrná opatření třetího stupně odpovídající úbytku funkčních schopností nebo stanoveným potřebám žáka, které vyžadují při vzdělávání střední míru podpory. Může se jednat např. o žáky slabozraké, nedoslýchavé, s lehkým mentálním postižením. Ve 3. stupni podpůrných opatření může být obsah učiva v odůvodněných případech modifikován (modifikací rozumíme snížení nároků). Od tohoto stupně jsou již povoleny úpravy výstupů a výsledků ve vzdělávání, ale jen pro žáky s lehkým mentálním postižením podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Umožňuje se zařazení **předmětů speciálně pedagogické péče** a uplatnění **individuálního vzdělávacího plánu**. V předmětech, ve kterých žák selhává, je možné využít pedagogické intervence.

Podpůrná opatření čtvrtého stupně odpovídající úbytku funkčních schopností nebo stanoveným potřebám, které vyžadují při vzdělávání vysokou míru podpory. Může se jednat např. o žáky nevidomé, neslyšící, se středně těžkým mentálním postižením, poruchy autistického spektra. Ve 4. stupni podpůrných opatření může dojít k úpravě obsahu vzdělávání žáka v řadě oblastí, které žák vzhledem ke svým vzdělávacím potřebám a zdravotním omezením nemůže zvládnout nebo je zvládá alternativním způsobem. Úprava výstupů ze vzdělávání musí být v souladu s možnostmi žáka, které vyplývají z jeho speciálních vzdělávacích potřeb, přitom je snaha využívat maximálně potenciál ke vzdělávání žáka při zachování pozitivní motivace ke vzdělávání, s cílem přípravy na život. Vzdělávání se uskutečňuje podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní školy speciální (nejčastěji díl 1.), případně podle individuálního vzdělávacího plánu, vycházejícího z Rámcového vzdělávacího programu pro základní školy speciální (u žáků se středně těžkým mentálním postižením).

Podpůrná opatření pátého stupně odpovídající úbytku funkčních schopností nebo stanoveným potřebám, které vyžadují při vzdělávání velmi vysokou míru podpory. Jedná se často o žáky s kombinací závažných zdravotních postižení. Obsah učiva je zpravidla upraven vzhledem k možnostem žáků, je umožněno zejména vzdělávání v mezích daných příslušným rámcovým vzdělávacím programem podle charakteru speciálních vzdělávacích potřeb žáků, podle upraveného školního vzdělávacího programu, prostřednictvím individuálního vzdělávacího plánu nebo vzdělávání v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro obor vzdělávání základní škola speciální, především díl 2.

5 Náhled do historie

V minulosti byli žáci s diagnózou mentálního postižení nejčastěji žáky tzv. „zvláštních škol“. Na těchto školách se vzdělávali kromě těchto žáků i žáci dlouhodobě selhávající ve školách

hlavního vzdělávacího proudu, ať již z důvodů výchovných problémů, sociálního vyloučení, nižšího intelektu (IQ v pásmu 70 – 85). Vzdělávání v těchto školách bylo realizováno podle Vzdělávacího programu zvláštní školy (Septima, 1997). Tento vzdělávací program byl ideální pro tyto žáky jak svým obsahem, tak i časovou dotací. V roce 2005 je tento vzdělávací program zrušen a obsah je v podstatě „překlopen“ do přílohy Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání - „Vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením“ (VÚP Praha, 2005) a do těchto škol jsou již přijímáni žáci s prokazatelně diagnostikovaným lehkým mentálním postižením a na základě doporučení ŠPZ.

Ukázky rámcového učebního plánu z původní samostatné přílohy pro žáky s lehkým mentálním postižením v RVP ZV je možné nalézt v následující tabulce.

Vzdělávací oblast/obor	1. stupeň	2. stupeň
cizí jazyk	-	4
další cizí jazyk	-	-
člověk a svět práce	15	20
disponibilní časová dotace	9	12

Tabulka č. 1: Ukázka rámcového učebního plánu z původní samostatné přílohy pro žáky s lehkým mentálním postižením v RVP ZV

V současné době jsou v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání popsány takzvané minimální doporučené úrovně, stejný rámcový učební plán (stejná skladba předmětů a časové dotace) jako u základních škol hlavního vzdělávacího proudu.

Rámcový učební plán v rámci minimálních výstupů u Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání – aktuální verze

Vzdělávací oblast/obor	1. stupeň	2. stupeň
cizí jazyk	9	12
další cizí jazyk	-	6
člověk a svět práce	5	3
disponibilní časová dotace	16	18

Tabulka č. 2: Ukázka současného rámcového učebního plánu pro žáky s lehkým mentálním postižením

Z malé ukázky porovnání bývalého a současného rámcového učebního plánu pro žáky s lehkým mentálním postižením vyplývá jednoznačně silné posílení cizích jazyků (4:27 hodinám) na úkor pracovních činností (35:8 hodinám) v původním učebním plánu.

6 Nové školní vzdělávací programy od 1. 9. 2018

Od 1. 9. 2018 je pro žáky s lehkým mentálním postižením studujícími na školách či třídách zřízených dle §16, odst. 9 školského zákona zaveden nový Školní vzdělávací program, vycházející z RVP ZV. Toto se týká žáků 1. - 7. tříd.

Žáci současných 8. a 9. ročníku dokončí své základní vzdělávání podle školního vzdělávacího programu vytvořeného dle „Přílohy pro lehké mentální postižení“ – tito žáci byli k 1. 9. 2016, kdy byl zaveden nový RVP ZV již na II. stupni ZŠ a na I. stupni vzdělávání byly vzdělávání podle „Přílohy pro lehké mentální postižení“. V souladu s čl. 6 Opatření ministryně školství, kterým se mění Rámcový základní program ze dne 22. 2. 2016 není u žáků na školách či třídách zřízených dle §16 nutná tvorba individuálního vzdělávacího programu.

7 Možnosti úprav vzdělávání žáka s lehkým mentálním postižením v rámci legislativy

V rámci zákona č. 561/2004, Sb. v §16, odst. 2 části b) jsou popsána podpůrná opatření. Tato podpůrná opatření spočívají v úpravě organizace, obsahu, hodnocení, forem a metod vzdělávání a školských služeb, včetně zabezpečení výuky předmětů speciálně pedagogické péče a prodloužení délky středního nebo vyššího odborného vzdělávání až o dva roky.

V rámcovém vzdělávacím plánu pro základní vzdělávání je největší změna ve vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace. Z rámcového učebního plánu vyplývá, že této vzdělávací oblasti byla přidělena značná časová dotace (u cizího jazyka na 1. stupni 9 hodin, na 2. stupni 12 hodin a u dalšího cizího jazyka na 2. stupni 6 hodin – viz tabulka). Zatímco u intaktních žáků patří cizí jazyk k prioritám ve vzdělávání a to v celém rozsahu, u žáků s lehkým mentálním postižením dochází k určitým omezením, které plynou právě z jejich zdravotního znevýhodnění. Proto je dána možnost od 3. stupně podpůrných opatření a to u žáků s lehkým mentálním postižením a od 4. stupně podpůrných opatření u ostatních žáků se speciálními vzdělávacími potřebami nahradit vzdělávací obsahy těchto vzdělávacích oborů jiným vzdělávacím obsahem. Úpravy se uskutečňují vždy na základě Doporučení školského poradenského zařízení a formou individuálního vzdělávacího plánu. *„Vzdělávací obsah vzdělávacích oborů Cizí jazyk a Další cizí jazyk je možné nahradit v nejlepším zájmu žáka s přiznanými podpůrnými opatřeními od třetího stupně dle § 16 odst. 2 písm. b) jiným vzdělávacím obsahem v rámci IVP.“* (RVP ZV)

Další možné úpravy vzdělávacích obsahů jsou popsány v části D, Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, kapitole 8. Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, kde je uvedeno v podkapitole 8. 1 za jakých podmínek je možné toto podpůrné opatření uplatnit, *„...K úpravám vzdělávacích obsahů stanovených v ŠVP dochází v IVP žáků s přiznanými podpůrnými opatřeními od třetího stupně (týká se žáků s lehkým mentálním postižením). To znamená, že části vzdělávacích obsahů některých vzdělávacích oborů lze nahradit jinými vzdělávacími obsahy nebo celý vzdělávací obsah některého vzdělávacího oboru lze nahradit obsahem jiného vzdělávacího oboru, který lépe vyhovuje jejich vzdělávacím možnostem. V individuálním vzdělávacím plánu žáků s přiznanými podpůrnými opatřeními třetího stupně (týká se žáků s lehkým mentálním postižením) a čtvrtého stupně lze v souvislosti*

s náhradou části nebo celého vzdělávacího obsahu vzdělávacích oborů změnit minimální časové dotace vzdělávacích oblastí (oborů) stanovené v kapitole 7 RVP ZV.“

U žáků, kterým jejich zdravotní znevýhodnění omezuje, nebo zabraňuje zvládnutí vzdělávacího obsahu některého vzdělávacího oboru, je možné nahradit tento vzdělávací obsah z části jiným vzdělávacím obsahem, případně celý vzdělávací obsah některého vzdělávacího oboru nahradit obsahem jiného vzdělávacího oboru. Toto opatření je možné pouze na základě Doporučení ŠPZ, pomocí individuálního vzdělávacího plánu, u žáka s lehkým mentálním postižením od 3. stupně podpůrných opatření, u žáka s jinými speciálními vzdělávacími potřebami od 4. stupně a je sledováno v nejlepším zájmu žáka a dosažení jeho osobního maxima. V těchto případech dochází také k úpravám výstupů ze vzdělávání.

Ilustrativní příklady úprav částečné náhrady vzdělávacího obsahu některého vzdělávacího oboru:

V individuálním vzdělávacím plánu se na základě Doporučení školského poradenského zařízení nahradí další cizí jazyk jazykem českým ve stejné časové dotaci. Mělo by to probíhat v rámci jedné vzdělávací oblasti – Jazyk a jazyková komunikace. Dalším příkladem může být, kdyby se předmět Fyzika nahradil vzdělávacím předmětem Zeměpis, oba tyto předměty jsou ze vzdělávací oblasti Člověk a příroda.

Náhrada celé vzdělávací oblasti obsahem jiné vzdělávací oblasti:

- V individuálním vzdělávacím plánu se na základě Doporučení školského poradenského zařízení nahradí část vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace (cizí jazyk) vzdělávací oblastí Člověk a svět práce. Případně Chemie se nahradí Matematikou (tedy jinou vzdělávací oblastí).

Změna minimální časové dotace vzdělávacích oblastí:

- V individuálním vzdělávacím plánu se na základě Doporučení školského poradenského zařízení nahradí např. předmět Fyzika předmětem Člověk a svět práce, ale tam je minimální časová dotace 3 hodiny, takže se posílí o časovou dotaci nahrazené Fyziky.

8 Očekávané výstupy v jednotlivých vzdělávacích programech

Názorný příklad porovnání náročnosti očekávaných výstupů ve 3. ročníku, u žáků vzdělávaných dle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání; u žáků s lehkým mentálním postižením vzdělávaných dle minimálních požadovaných výstupů v rámci Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání a u žáků vzdělávaných dle Rámcového vzdělávacího programu pro základní školu speciální, kterou navštěvují žáci se středně těžkým mentálním postižením, je možné nalézt v tabulce na další stránce.

Jednotlivé úrovně náročnosti ve vzdělávání v těchto třech variantách lze stručně ilustrovat i takto: minimální doporučená úroveň výstupů v rámci RVP ZV odpovídá výstupům 1. ročníku dle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Zároveň tato minimální doporučená úroveň výstupů v rámci RVP ZV odpovídá výstupům pro 6. ročník v rámci Rámcového vzdělávacího programu pro základní školu speciální.

Očekávaný výstup v matematice – 3. ročník v ZŠ s RVP ZŠS – žáci se STMP	Očekávaný výstup v matematice - 3. ročník v ZŠ s ŠVP podle MDÚ – žáci s LMP	Očekávaný výstup v matematice - 3. ročník dle RVP ZV – žáci bez LMP
orientovat se na ploše a v prostoru před, za, vedle používat srovnávací pojmy široký – úzký	počítat na prstech a na počítadle v oboru do 20	čte a zapisuje trojčiferná čísla
řadit předměty zleva doprava podle tvaru, barvy, velikosti a obsahu sám nebo za pomoci učitele	vytvářet různé soubory o daném počtu prvků	vytvoří soubor prvků do 1000 (penězi, milimetrovým papírem)
znát číselnou řadu do 10 vzestupně i sestupně, + a - do 5 s názorem, používat drobné mince 1,2,5	porovnávat čísla v oboru do 20	orientuje se na číselné ose, zakreslí obraz daného čísla
rozkládat čísla v oboru do 5	zakreslit číslo do 20 na číselné ose	porovnává čísla do 1000
pracovat s tabulkou do 10	sčítat a odčítat bez přechodu přes desítku v oboru do 20	písemně sčítá a odčítá dvě trojčiferná čísla, provádí kontrolu výpočtu
poznat a pojmenovat základní geometrické tvary	provádět rozklad na desítky a jednotky	řeší slovní úlohy na porovnávání dvou trojčiferných čísel, na sčítání a odčítání trojčiferných čísel
správně odhadnout kratší a delší úseky	zapsat a vyřešit příklady na sčítání a odčítání v oboru do 20 s přechodem přes desítku	provádí předběžný odhad výsledku řešení
	řešit slovní úlohy vedoucí k jednomu početnímu výkonu v oboru do 20	násobí 2,3,4,5,6,7,8,9; násobí a dělí z paměti dvojčiferné číslo jednociferným
	řešit jednoduché slovní úlohy na využití vztahu o n-ti více, o n méně v oboru do 20	převádí jednotky délky; odhadne vzdálenost
		určí obvod trojúhelníku., čtverce a obdélníku sečtením délek stran

9 Minimální, nepřekročitelné výstupy pro žáka s lehkým mentálním postižením

V souladu s Vyhláškou č. 27/2016 Sb. se výstupy minimální doporučené úrovně využijí v případě podpůrných opatření od 3. stupně pouze u žáků s lehkým mentálním postižením. Výstupy, upravené v individuálním vzdělávacím plánu žáků s lehkým mentálním postižením na základě minimální doporučené úrovně v rámci podpůrných opatření, jsou na vyšší úrovni než očekávané výstupy stanovené v rámci Rámcového vzdělávacího programu pro základní školy speciální (RVP ZV – část C 5. Vzdělávací oblasti).

10 Další možnosti úprav vzdělávání

Během realizace tohoto podpůrného opatření je nutné si uvědomit, že se nejedná o samostatné podpůrné opatření, ale že je součástí celého komplexu podpůrných opatření, které jsou uskutečňovány vždy v nejlepším zájmu žáka se speciálními vzdělávacími potřebami a směřují k dosažení jeho osobního maxima. Od 2. stupně podpůrných opatření již může školské poradenské zařízení doporučovat úpravu obsahu vzdělávání žáků dle možností, které vychází z jednotlivých stupňů podpůrných opatření. Veškeré úpravy obsahu vzdělávání se vždy realizují pomocí individuálního vzdělávacího plánu. Ve školách zřízených podle § 16, odst. 9 školského zákona jsou tyto úpravy obsaženy ve školních vzdělávacích programech (např. u žáků s lehkým mentálním postižením je doporučená minimální úroveň výstupů a tomu odpovídá i úprava vzdělávacích obsahů, u žáků vyučujících se podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní školy speciální, školní vzdělávací program vychází z tohoto rámcového vzdělávacího programu).

Samostatnou kapitolou jsou žáci s oslabením kognitivního výkonu (tzv. hraniční). Hraniční žák (IQ mezi cca 70 – 85) by mohl mít individuální vzdělávací plán na 2. stupeň podpůrných opatření na základě Doporučení školského poradenského zařízení, ve kterém by se promítlo snížení nároků konkrétně na daný předmět tak, abychom se nedostali pod hranici minimálních doporučených úrovní. V rámci individuálního vzdělávacího plánu by bylo možné doporučit celkové nároky např. do 10. Ovšem praxe je trochu odlišná, Školská poradenská zařízení toto příliš nedoporučují a školy mají značný problém a často i nezájem se v možnostech úprav minimální doporučené úrovně orientovat.

11 Závěr

Neměli bychom zapomínat, že:

- každé dítě je jedinečná, originální, individuálně se vyvíjející lidská bytost;
- konkrétní schopnosti, dovednosti se objevují v různém věku, na různé úrovni;
- nechtějme tedy „vždy všechno po všech“;
- žáci našich škol nebudou všichni jaderní fyzici, špičkoví chirurgové a programátoři, ale mohou být i dobří řemeslníci, pomocní dělníci, atd.;
- vzdělávejme v rámci možností dítěte.

U žáků, kterým upravujeme školní vzdělávací program formou individuálního vzdělávacího plánu (snižujeme celkové nároky vzhledem k závažným speciálním vzdělávacím potřebám) bychom měli přihlížet k budoucí profesi jednotlivce. Vždy se snažit domýšlet, zda konkrétní úprava vzdělávání vede k celkovému budoucímu rozvoji žáka a zda uvažujeme v rámci jeho (nejen vzdělávacích) možností a v jeho zájmu, příp. v zájmu jeho zákonného zástupce.

12 Zdroje

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, školský zákon. (2004). Praha: Tiskárna Ministerstva vnitra.

Vyhláška č. 27/2016, Sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (2017). Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením (2005). Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze.

Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání základní škola speciální (2008). Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze.

Autorem materiálu a všech jeho částí, není-li uvedeno jinak, je kolektiv autorů NPI ČR (nástupnická organizace NÚV, projekt IPs KIPR v letech 2016 až 2020).

Dílo podléhá licenci [Creative Commons CC BY SA 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/) – Uveďte původ – Zachovejte licenci 4.0 Mezinárodní.

